

Debreceni Egyetem
Bölcsészettudományi Kar
Magyar Nyelvtudományi Tanszék

Kétnyelvűségi és nyelvjárási jelenségek

a kárpátaljai magyar fiatalok internetes kommunikációjában

Témavezető:
Dr. Kis Tamás
egyetemi docens

Készítette:
Kiss Anita
MA II. magyar

Debrecen, 2016

NYILATKOZAT

Alulírott Kiss Anita,

a Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Karának hallgatója ezennel büntetőjogi felelősségem tudatában nyilatkozom és aláírással igazolom, hogy

Kétnyelvűségi és nyelvjárási jelenségek a kárpátaljai magyar fiatalok internetes kommunikációjában című diplomamunkám saját, önálló munkám; az abban hivatkozott nyomtatott és elektronikus szakirodalom felhasználása a szerzői jogok nemzetközi szabályainak megfelelően készült.

Tudomásul veszem, hogy diplomamunka esetén plágiumnak számít:

- szó szerinti idézet közlése idézőjel és hivatkozás megjelölése nélkül;
- tartalmi idézet hivatkozás megjelölése nélkül;
- más szerző publikált gondolatainak saját gondolatként való feltüntetése.

Alulírott kijelentem, hogy a plágium fogalmát megismertem. Tudomásul veszem, hogy plágium esetén diplomamunkám visszautasításra kerül.

Továbbá felelősségem tudatában nyilatkozom arról, és aláírással igazolom, hogy a Debreceni Egyetem Elektronikus archívumába (DEA) a <http://dea.lib.unideb.hu/dea/handle/2437/85081> címre feltöltött diplomamunkám mindenben megegyezik a benyújtott papíralapú és/vagy CD formátumú dolgozattal.

Debrecen, ...év ..... hó ..... nap

.....
aláírás

TARTALOM

1. Bevezetés	4.
1.1. A munka tárgya és célja.....	4.
1.2. Anyag és módszer	5.
1.2.1. Résztevő megfigyelés	5.
1.2.2. Nyelvhasználati kérdőív	6.
1.3. Kutatási hipotézisek.....	7.
1.4. A vizsgálathoz szükséges legfontosabb alapfogalmak.....	8.
2. Az írásbeliség és szóbeliség általános kérdései	10.
2.1. Az írásbeliség és szóbeliség alakulásának története	10.
2.2. Elsődleges és másodlagos szóbeliség. A technikai eszközök hatása a kommunikációra	11.
2.3. Az írott és a beszélt szöveg sajátosságai	13.
3. Az internetes kommunikáció jellemzői	15.
3.1. Internetes kommunikációval kapcsolatos kutatások.....	15.
3.2. Az internetes kommunikáció sajátosságai a magyarországi felhasználók körében	16.
3.3. Internetes kommunikációs szokásokkal kapcsolatos vizsgálatok kisebbségi magyar nyelvterületeken	17.
4. A kárpátaljai magyar nyelvhasználat sajátosságainak szakirodalmi áttekintése	18.
4.1. A kétnyelvűség meghatározása	18.
4.2. Kétnyelvűségi hatások: kódváltás, szókölcsönzés.....	19.
4.3. A kárpátaljai magyar nyelvjárások jellegzetességei	22.
5. A kárpátaljai internetes nyelvhasználatot befolyásoló kontaktushatások és területi jellegzetességek	24.
5.1. A résztvevő megfigyelés eredményei	24.
5.1.1. Az adatközlőkről.....	24.
5.1.2. Kódváltást és kölcsönzést tartalmazó megnyilatkozások.....	24.
5.1.3. Nyelvjárási elemek megjelenése.....	30.
5.2. A kérdőíves felmérés eredményei	35.
Összefoglalás.....	45.
Felhasznált irodalom	48.
Melléklet.....	54.

1. BEVEZETÉS

1.1. A munka tárgya és célja

A szociolingvisztikai kutatások egyik fontos célja, hogy a kutatók ráirányítsák a figyelmet a nyelvi variabilitásra, ami azt jelenti, hogy egy nyelv nyelvváltozatok összességéből áll, és ezek a változatok önmagukban is heterogének, ebből kifolyólag pedig ugyanaz a nyelvi funkció többféle nyelvi formával is kifejezhető, akár ugyanannak az egyénnek a megnyilatkozásában, akár ugyanabban a mondatban (Sándor 1999: 147). A nyelvi változatosságot különösen érdekes megfigyelni olyan soknemzetiségű térségben, mint Kárpátalja, ahol az egyén nyelvi repertoárját nem csak egy, hanem egyszerre két vagy több nyelv és azok változatai alkotják.

Kárpátalján a kétnyelvűséggel és a nyelvi variabilitással kapcsolatban már gazdag szakirodalom áll rendelkezésünkre, amelyek az élőbeszéd felől vizsgálják a közösség nyelvhasználatát. Az internetes kommunikáció elterjedése azonban kibővítette a teret a nyelvhasználati szokásokkal kapcsolatos kutatások vizsgálatára, ami több szempontból is fontos. Először is azzal, hogy az internet egyre több háztartásban elérhetővé vált, felgyorsult emberek közötti interakció, és erősödött a kapcsolattartás mind a magyarországiakkal, mind a külföldön élőkkel, és a velük való kommunikáció többnyire mindennapossá vált. Továbbá az online csevegőoldalak interaktivitása következtében a felhasználók többnyire az alapnyelvüket használják, így az internetes kommunikáció egyre inkább a beszélt nyelv sajátosságai felé közelít, és annak jellemzőit adja vissza írott formában. Ezen sajátosságok figyelembevételével pedig hasznos lehet megvizsgálni, hogy a nyelvi változatosság milyen módon van jelen a számítógép közvetítette kommunikációban.

Szakedolgozatom a kétnyelvűségi hatások és nyelvjárási jelenségek vizsgálatával foglalkozik a kárpátaljai magyar fiatalok körében az internetes kommunikáció során. A kétnyelvűségi hatások mellett azért tartom célszerűnek a nyelvjárási jelenségek vizsgálatát is, mivel a térség területi nyelvváltozataira hatással vannak a környező szláv nyelvek és magyarországi nyelvváltozatok is, és ezek együttese alkotja a kárpátaljai magyar nyelvjárásokat. Témaválasztásomat a téma aktualitása indokolja, továbbá, hogy hasonló jellegű kutatások máig igen csekély számban jelentek meg. Vizsgálataim előkészületéhez

viszont alapul szolgálnak mindazon kutatások, eredmények és megjelent szakirodalom, amelyek a kétnyelvűséggel és az internetes kommunikáció alapvető sajátosságairól szólnak.

Jelen munkában az egynyelvű magyarországi beszélőközösség internetes kommunikációjában már megfigyelt sajátosságokat vetem össze egy olyan közösséggel, ahol a nyelvhasználatot már nemcsak az anyanyelv és változatai, hanem egy második nyelv és annak változatai is befolyásolják, és valószínűsíthetően a kétnyelvű helyzet a fő ok, ami eltérővé teszi a magyarországi és határon túli internetes kommunikációs sajátosságokat.

Munkámmal szeretnék rávilágítani az internetes kommunikáció pozitív hatásaira, amely azon kívül, hogy teret és lehetőséget ad az egyéni kifejezőmódnak, erős csoportösszetartó erővel bír az olyan kis közösségeket illetően is, mint a kárpátaljai magyarság, ahol a magyar mint kisebbségi nyelv használata szigorú korlátok közé van zárva.

1.2. Anyag és módszer

Az anyaggyűjtés módszere: résztvevő megfigyelés és kérdőíves felmérés. E két módszer együttes alkalmazása több szempontból is hatékony. Egyrészt a résztvevő megfigyeléssel valós képet kaphatok a megfigyelt jelenségekről, ezzel párhuzamosan pedig konkrét rákérdezéssel felmérem, hogy a fiatalok saját bevallásuk szerint miként érzékelik a kontaktushatások megjelenését kommunikációjukban. Végül összevetem a két módszer eredményeit, amelyek igazolják vagy cáfolják majd az általam felállított hipotéziseket.

1.2.1. Résztvevő megfigyelés

A kétnyelvűségi és nyelvjárási jelenségek megfigyelése 2015 augusztusában kezdődött. Véletlenszerű mintavétellel választottam ki 25 adatközlőt, majd folyamatosan figyeltem az üzenőfalra kiírt bejegyzéseiket, valamint a velem folytatott chat-beszélgetésüket. Az adatközlők véletlenszerű kiválasztásánál bizonyos szempontokat figyelembe vettem a gyűjtés kezdetén. Mindenekelőtt azt, hogy az adatközlőim mindenképp kárpátaljai lakosok legyenek, akiknek magyar az anyanyelvük és személyes ismerőseim. Az életkort illetően pedig a megfigyelték 18 és 28 év közöttiek, mivel eddigi tapasztalataim és a statisztikák (Mobilizálódik2014) szerint is ez a korcsoport bizonyult a legaktívabbnak az adott közösségi portálon.

A Facebook egy népszerű közösségi oldal, amely segítségével a regisztrált felhasználók kapcsolatba léphetnek ismerőseikkel. Minden felhasználó rendelkezik egy üzenő- és egy chat-fallal, amelyek egyaránt alkalmasak üzenetek küldésére. Az üzenőfalra jegyzet formájában lehet bejegyzéseket írni, amelyeket a felvett ismerősök, vagy akár maga a bejegyzés írója is kommentárokkal láthatnak el, a beépített chat pedig lehetőséget nyújt az online csevegésre. Az üzenőfali adatok esetében, minden tagnak lehetősége van beállítani, hogy a bejegyzéseket csak az ismerősei, vagy akár ismeretlenek is láthassák.

A megfigyelés és adatfeldolgozás közben bizonyos etikai szabályokat is figyelembe kellett vennem. A posztokat illetően, csak az üzenőfalon mindenki által elérhető megnyilatkozásokat figyeltem meg és használtam fel. Személyes üzenetek esetén, pedig az adatközlők utólagos engedélyét kértem, hogy a megnyilatkozásaikat tudományos célra felhasználhassam.

A résztvevő megfigyelést kérdőíves felméréssel egészítettem ki, ami segíthet összehasonlítható eredményekhez jutni annak megállapítására, hogy milyen módon jellemzi az internetes kommunikációt a kontaktuselemek megjelenése a tényleges megfigyelés, és az adatközlők véleménye szerint.

1.2.2. Nyelvhasználati kérdőív

A kérdőív megfelelően alkalmazható nagyobb alapsokaság attitűdjeinek vagy orientációinak mérésére, és jó módszer arra, hogy minden adatközlőtől ugyanolyan formában biztosítson feldolgozható adatokat (Babbie 2006: 278).

A kérdőív célja, hogy feltárja az internetes kommunikáció sajátosságait, konkrétan a kétnyelvűségi és nyelvjárási elemek megjelenését és használatát az adatközlők saját bevallásai alapján. Ennek vizsgálatához, az általános szociológiai jellemzőket (nem, kor, lakhely) tartalmazó adatok után, nyílt és zárt típusú kérdéseket egyaránt felhasználva informálódok a vizsgálat alá vont jelenségekről.

A kérdőív szerkesztése elektronikus úton történt, amelynek számos előnye van. Először is, e módszer használatával rövid időn belül több kérdőív is elküldhető, és a visszakapott adatok az elektronikus rendszerben azonnal rögzítésre kerülnek, amelyek bármikor előhívhatóak és leellenőrizhetőek. Továbbá, és vizsgálatomat illetően igen fontos, hogy az adatközlőktől kért posztok, kommentárok ugyanúgy kerüljenek bele az kérdőívbe, ahogy azok az üzenőfalakon megjelennek. A hagyományos, papír alapú kérdőívek esetén

fennállna a veszély, hogy a kitöltők másoláskor ösztönösen módosítanák a megnyilatkozásaikat, elektronikus formában viszont a másolás-beillesztés technikát használva (amit az űrlapon külön kértem is) minden pontosan úgy kerül bele a kérdőívbe, ahogy az az internetes felületen is olvasható. Ez pedig nem csak pontosabb eredményekhez vezethet, de az adatközlők szempontjából is sokkal egyszerűbb és időtakarékosabb. A kérdőív mellékletként csatolva van a dolgozathoz.

A nyelvhasználati kérdőívvel a következőket kívántam feltárni:

1. Megfigyelni az adatközlők bejegyzéseiben, kommentárjaiban megjelenő kontaktuselemeket. Ellentétben a résztvevő megfigyeléssel, ami több havi bejegyzést követ nyomon, itt csak az utolsó 10 megnyilatkozást kértem feltüntetni, melynek célja, hogy egy szűk intervallumon belül figyelem meg a kétnyelvűségi elemeket és azok gyakorisági arányát.
2. Milyen kontaktuselemeket használtak/figyeltek meg az internetes kommunikáció során.
3. A résztvevő megfigyelés során gyűjtött anyagból kiválasztottam azokat kétnyelvűségi és nyelvjárási jelenségeket, amelyek a leggyakrabban előfordultak az üzenetekben, majd megkértem az adatközlőket, hogy jelöljék, mi a véleményük az adott szavakról, összehasonlítva ezzel, hogy mennyire egyezik meg az adatközlők véleménye a megfigyelés eredményeivel.

1.3. Kutatási hipotézisek

1. Kárpátalján a kisebbségben élő magyarok nyelvhasználatára hatással vannak a környező szláv nyelvek. A mindennapos érintkezések során anyanyelvük mellett használni kényszerülnek a többségi nyelvet is. Ebből kifolyólag feltételezem, hogy a kontaktushatások az internetes kommunikációban (a Facebook közösségi oldalon) is megjelennek annak okán, hogy az adott szituációtól, témától, kommunikációs partnerektől függően egyes szavak, kifejezések esetén, valamint bizonyos események felidézésekor az egyénnek könnyebb kifejeznie és megértetnie magát a második nyelven, a minél gördülékenyebben zajló párbeszéd céljából.
2. Az internetes kommunikációra az írott és beszélt szöveg tulajdonságai egyaránt jellemzőek. Az adott közösségi oldal informális közege és az interakció gyorsasága előhívja az egyén legtermészetesebb nyelvhasználatát, ebből adódóan feltételezem, hogy az internetes kommunikációban a területre jellemző nyelvjárási jegyek is megjelennek,

amelyeket nem csak a magyar nyelv egynyelvű változatai alkotnak, hanem a környező szláv nyelvek és azok változatai is.

3. A kárpátaljai magyar fiatalok számára nem okoznak megértési nehézségeket az üzenetekben, kommentárookban megjelenő kétnyelvűségi hatások, ha az üzenetek értelmezhetőségét, gördülékeny olvasatát valami megnehezíti az más okokban keresendő.

1.4. A vizsgálathoz szükséges legfontosabb alapfogalmak

A szociolingvisztikai kutatások során a kiválasztandó technika függ a vizsgálat elsődleges céljától, a minta típusától és nagyságától, a megválaszolandó kutatási kérdésektől (Bartha 1999: 112).

A vizsgálat során alkalmazott „egyszerű véletlen mintavétel EVM (*simple random sampling SRS*) az egyik alapvető mintavételi módszer, amelyet a társadalomtudományi kutatásoknál használt statisztikai számítások feltételeznek” (Babbie 2006: 221). Lényege, hogy a mintavételi keretnek minden tagja ugyanakkora valószínűséggel kerülhet kiválasztásra. A tudományos vizsgálatnak fontos része az úgynevezett „kísérleti effektus”, amelyet a szociolingvisztikai vizsgálatok során William Labov fogalmazott meg elsőként *megfigyelői paradoxon* néven (Kiss 2002: 34–36), mely szerint a nyelvész azt akarja megfigyelni, hogy hogyan beszélnek az emberek, amikor nem figyelik meg őket. A kutató jelenléte azonban nagymértékben befolyásolja a beszélő nyelvi viselkedését. Következésképp olyan módszereket kell alkalmazni, amelyekkel előhívható az emberek legtermészetesebb nyelvhasználata (Wardhaugh 1995: 20–21, Bartha 1998: 15). A *résztevő megfigyelés* az angolszász antropológiából eredő módszer, amely a beilleszkedés és részvétel (*participant observation*) alapján tárja fel emberek mentalitását és nyelvi szokásait. Ehhez kapcsolódóan merül fel az *etikai dilemma* kérdése. Az adatgyűjtéssel kapcsolatos etikai kérdést Kiss Jenő említi, melynek lényege, hogy lehet-e anyagot rögzíteni a beszélő tudta nélkül, esetleg ha csak annyit tud, hogy másra használják az általa szolgáltatott adatokat. Erről megoszlanak a vélemények. Labov szerint a beszélő tudta nélkül tilos rögzíteni bármit is, mások azt mondják, ha csupán tudományos célra használjuk azt, megengedett (Kiss 2002: 37–38). A résztvevő megfigyelésből leginkább kvalitatív adatok származnak, amelyek nehezen számszerűsíthetők. A megfigyelés mellett alkalmazott kérdőíves felmérés viszont már kvantitatív (statisztikai) elemzésre alkalmas adatokat nyújthat. A kérdőíves vizsgálatok leíró, magyarázó és felderítő célra egyaránt használhatóak, melynek lényege, hogy az adatközlők

egyres emberek legyenek. Alkalmasak továbbá nagy alapsokaságok attitűdjeinek vagy orientációinak mérésére is (Gal 2014: 90–98, Babbie 2006: 304).

Munkám során ezek voltak a fontosabb alapfogalmak, amelyeket a vizsgálataim szempontjából nem lehet mellőzni. A továbbiakban pedig a munka egészét átfogó és alakító elméleti rész ismertetése következik.

2. AZ ÍRÁSBELISÉG ÉS SZÓBELISÉG ÁLTALÁNOS KÉRDÉSEI

2.1. Az írásbeliség és szóbeliség alakulásának története

Az írásbeliség a szóbeliséghez képest másodlagosnak tekinthető. Ong megállapítása szerint „a szóbeli önkifejezés működhet írás nélkül is, írás viszont nincs szóbeliség nélkül” (Ong 2010: 15). Ennek ellenére, az írást és az írástudókat mindig is nagy tekintély övezte. Kezdetben ugyanis az írás tudománya csak egy nagyon szűk elit réteg számára volt elérhető, arról nem is beszélve, hogy a szövegek előállítására milyen fáradtságos munkával járt. Így a szóbeli alkotások iránti érdeklődés az írotthoz képest háttérbe szorult (Sándor 2002: 71).

A hangjelölő írás megjelenése és elterjedése következtében az írott és a beszélt nyelv eltávolodott egymástól. Ennek eredményeként a nagy tekintélynek örvendő írásbeli nyelvet „jónak”, a beszélt nyelvet pedig „rossznak” titulálták annak magyarázatával, hogy az írott szöveg maradandóságával szemben a beszéd csak annak egy silány változata. A 17. századtól kezdve a nyomtatás elterjedésével elkezdődött a helyesírás kodifikálása, és a helyesírás szabályait a beszélt nyelvre is kiterjesztették, így a sztenderd változatok kialakulásával már nem csak az írottal szemben tartották „rossznak” a beszélt nyelvet, hanem a beszélt nyelven belül is megjelent a „helyes” és a „helytelen” kettőssége. Ennek bevésődését pedig az iskoláztatás általánossá válása tette véglegessé. E folyamatok hatására pedig a nyelv távolodni kezdett azokról a funkcióktól amelyekre eredetileg kialakult, mint például a csoportösszetartás: bizonyos nyelvváltozatok megbélyegzetté váltak, beszélőikben szégyenérzetet keltenek (Sándor 2002: 72).

Az internetes kommunikáció egyik nagy előnye, hogy a kommunikációs szituációtól függően, leginkább informális közegben lehetőséget ad, hogy a felhasználók megbélyegzés nélkül használhatják mindazon nyelvváltozatokat, amelyekkel a kommunikáció akadálytalanul és hatékonyan végbemehet. A témával foglalkozó kutatók nagy reményeket fűznek ahhoz, hogy e gyorsan fejlődő mobilizált társadalomban kialakult kommunikáció ezen formái javíthatnak azokon a folyamatokon, amely a nyelvhasználatot szoros korlátok közé zárta, így ezáltal megerősödnek a nyelv hagyományos funkciói és a különböző közösségekben használt nyelvváltozatok megítélése is pozitív irányban fog változni (vö. Sándor 2002: 76–77).

2.2. Elsődleges és másodlagos szóbeliség. A technikai eszközök hatása a kommunikációra

1971-ben Walter J. Ong megalkotta az „elsődleges szóbeliség” és a „másodlagos szóbeliség” fogalmát. Felosztása szerint meg kell különböztetni az elsődleges szóbeliség, az írásbeliség és a másodlagos szóbeliség korszakát (Ong 1982: 36). Kiegészíthetjük ezt a felosztást Paul Zumthor megállapításával, aki a szóbeliséget három csoportra osztja: elsődleges szóbeliségre, ami az ő meghatározásában is az írásbeliség előtti korszakot jelenti, kevert szóbeliségre, amikor az írásbeliség már jelen van, de még nem a kultúrát meghatározó módon, valamint másodlagos szóbeliségre, ami már az írás által meghatározott szóbeliség. Egy harmadik felosztás négy korszakot különít el a következők szerint: a hangzó nyelv, az írás, a nyomtatás és az elektronikus kommunikáció időszaka (Benczik 2001b:19).

Elsődleges szóbeliség alatt még az írásbeliség előtti időre kell gondolni, az ilyen társadalmak kultúráját a rítusok, az emlékezés, és szóban továbbörökített tradíciók jellemezték, ennek megfelelően a tények, nevek, események felidézése kizárólagosan kontextusfüggő volt. Az írásbeliséget még nem ismerő társadalmakban a kommunikáció sikerességéhez erős csoport-összetartozásra volt szükség, hiszen a megértéshez, a kultúrában való részvételhez térben is időben is jelen kellett lenni. Az írásbeliség kialakulásával viszont ezek a korlátok módosultak (Sándor 2011: 73, Ong 2010: 35–41).

Az írás kialakulását a beszéd rögzítésének igénye tette szükségessé. Ennek hátránya az volt, hogy nem tudta visszaadni a nyelv akusztikus jellegét és a jelentést sokszor befolyásoló extralingvális kommunikációs eszközöket, amelyek időnként meg is változtathatják a szövegbe kódolt üzenetet (Benczik 2001b: 66). Jack Goody az írásbeli nyelvhasználatot a következő jellemzőkkel különbözteti meg a szóbeli regiszterektől: elvont kifejezések gyakoribb használata, a szavak nagyobb választéka, kevésbé személyes szóhasználat, nagyobb szabatosság, kifinomultabb szintaktikai kidolgozás, nagyobb formalitás (Goody 1998: 196). Az írásbeliség korszaka alatt Ong a könyvnyomtatás megjelenésétől egészen a 20. század közepéig tartó évszázadokat érti (Ong 1982: 136). A könyvnyomtatás következményeként az írott szöveg fölé kerekedik a nyomtatott, és ennek hatására 1777-ig az iskolákban is a nyomtatott betűs írást tanították (Gósy 1999: 247). A 18. században felvetődött az írógép ötlete, amelynek prototípusát 1867-ben alkotta meg Christopher Latham amerikai feltaláló (Crystal 1998: 243). Ez az írástevékenység leegyszerűsödéséhez és az írás

sebességének változásához vezetett. Benczik megfogalmazásában: „Az előbeszéd tempóját megközelítő gépírás Amerikában már a 19. század végén a diktálás reneszánszát hozta meg: ez bizonyos tekintetben a későbbiekben kibontakozó másodlagos írásbeliség előfutárának is tekinthető” (Benczik 2001b: 103).

A másodlagos szóbeliség a rádió, televízió és telefon által közvetített kommunikációt jelenti. A technikai fejlődés következtében ezek az eszközök lehetővé tették az emberi beszéd közvetítését, amelyek elősegítették a szóbeliség megerősödését. Az előbeszéd szegmentális és szupraszegmentális nyelvi jelekből (hangjel), valamint extralingvális jelekből (képi jel) épül fel. A másodlagos szóbeliség idején megalkotott és továbbfejlesztett technikai eszközök az emberi beszéd szinte minden jellemző jegyét képesek visszaadni. A másodlagos szóbeliség alapját képező technikai eszközök és innovációk közé tartozik a fényképezés és a mozgókép, amelyek a vizualitáshoz kapcsolhatók, továbbá a telefon, fonográf, gramofon, hangerősítés, rádió, magnetofon, amelyek kizárólag a hanghoz köthetők, és a hangosfilm, televízió, videokamera, amelyben már mindkettő érvényesül. A kommunikációs folyamatokra, valamint az írás és a nyelv használatára a legnagyobb erővel a rádió, a hangosfilm és a televízió hatott (Benczik 2001b: 197–200). Az egyszerre több érzékszervre ható és több közegben létrejövő közlés-érintkezést Nyíri Kristóf multimediális kommunikációnak nevezi, továbbá megállapítja, hogy mivel az írásbeliség előtti korszak kultúrájában a beszéd cselekvésbe ágyazott és gesztusokkal végbemenő volt, ez a fajta kommunikáció nem egészen új dolog, csak visszatérés az érzékelés és a gondolkodás eredeti jellegéhez (Nyíri 1999).

A másodlagos szóbeliség kezdete a telefon megjelenéséhez és elterjedéséhez köthető. Ez már igen közel állt a közvetlen emberi kommunikációhoz, annyiban tért el a spontán kommunikációtól, hogy a kábelek helyhez és időhöz kötötték a beszélőket. A gyors technikai fejlődésnek köszönhetően az elmúlt években, évtizedekben létrehozták a különböző kommunikációs eszközök hordozható változatát, amely igen nagymértékben változtatta meg a kommunikációs szokásokat (Benczik 2001a: 19–20).

A kábeles telefont hamarosan felváltotta a mobiltelefon, a hagyományos levelezés, e-mail mellett pedig létrejött az SMS-küldés. A mobiltelefon megjelenése lehetővé tette, hogy az elérni kívánt személyt bármikor bárhol el lehessen érni, akár szóban vagy írásban. A vonalas telefontal történő kommunikáció még formálisabb jellegű, a másik fél felhívása ugyanis megkövetel bizonyos udvariassági formulákat, mint például a hívó és a hívott személy azonosítása, megnevezése, köszöntése, illetve egyéb bocsánatkérő elemeket. Petteri

Laihonen interakció-elemzésében a telefonbeszélgetések nyitó szakaszának formuláit vizsgálta és bemutatta azokat a szekvenciális szerkezeteket, amelyeket ő, és már korábban más kutatók is feltártak különböző kultúrákban. Tanulmányában bemutatta, hogy az amerikaiaknál például a hívás – válasz – felismerés/bemutatkozás – üdvözlés – „how are you” szekvencia – téma bevezetése normatív és a felek el is várják, hogy a nyitó szakasz ebben a sorrendben történjen. Bár a kezdő formulák egyes részei kultúránként változóak, de általánosságban minden telefonhívásra jellemző, hogy először a hívott fél szólal meg, ezt követően a partnerek megismerkednek, üdvözlik egymást, és a témát a hívó fél vezeti be (Laihonen 2003: 147–151). A mobilkommunikáció ezzel szemben sokkal informálisabb jellegű, mivel a mobiltelefonokban eltárolt névjegyzék segít a hívók és hívottak azonosításában, és az egyes udvariassági formulák megfogalmazása is eltérő a hagyományos telefonálás és levelezés nyelvhasználatától. Az SMS általános sajátosságaihoz tartozik, hogy a helyesírási szabályokat a legtöbbször figyelmen kívül hagyja, ilyen például a szóközök, nagybetűk, ékezetek elhagyása, rövidítések és betűszók használata, fonetikus írásmód, amelyet elsősorban a gyorsaságra törekvő szándék, valamint az üzenet minél tömörebb formában történő megfogalmazása tett általánossá. Az SMS-ekre már jellemzőek a küldő hangulatát tükröző emotikonok használata, a nyomatékosítást kifejező betűhalmazosítás illetve nagybetűs karakterek alkalmazása. Ezek az újítások lehetővé teszik, hogy a kommunikáció visszatérjen annak eredeti formáihoz, mivel a hang, szöveg és kép együttes alkalmazása egyre tökéletesebben adja vissza a közvetlen emberi kommunikáció sajátosságait (Sándor 2004: 18–19).

2.3. Az írott és a beszélt szöveg sajátosságai

Lanstyák hangsúlyozza, hogy az írás és a beszéd a nyelvnek két különböző, de egyenrangú megjelenési formája a nyelvtudomány mai álláspontja szerint. Mindkettő kölcsönhatásban van egymással, mert minél informálisabb helyzetben történik az írás, annál inkább a beszélt nyelv jellemző sajátosságai felé közelít, ilyen például a chat is. Formális helyzetekben pedig a beszédben is megjelennek az írott nyelvre jellemző szavak, fordulatok. A legalapvetőbb sajátosságok egyike, ami megkülönbözteti a kettőt egymástól, az a spontaneitás. A beszéd általában előkészítés nélkül történik, az írás viszont ennél tudatosabb

tevékenység, mivel a beszélőnek lehetősége van megfontolni a gondolatait. Továbbá a spontán beszéd időhöz kötött, mulékony, egyszeri és visszavonhatatlan, ezzel szemben az írás kötött, statikus és állandó. Mindemellett a spontán beszédet szupraszegmentális és nonverbális kifejező eszközök is kísérik és egészítik ki, írásban azonban kevesebb lehetőség van az érzelmek kifejezésére (Lanstyák 2009: 14–17).

Jack Goody is összefoglalta a „Nyelv és írás” című munkájában az írásbeli és szóbeli regiszterek közötti különbségeket, túlnyomó részt angol nyelvű szakirodalom alapján, és megállapította, hogy ezen sajátosságok egy része nyelvspecifikus, más részük viszont általánosabb szempontok szerint csoportosíthatók (Goody 1998: 194). Különbségek vannak a strukturális összetettség (mondathosszúság, beágyazás), a nyelvi kidolgozottság, a szófajok előfordulása (például igék komplexitása, elvont főnevek, melléknevek gyakorisága) és a személyes vonatkozás tekintetében is (Andó 2010: 33). Az írásbeli regisztereket lexikailag a hosszabb szavak használata, a szókincs nagyobb változatossága, jelzőibb értékű melléknevek és kevesebb személyes névmás jellemzi. Szintaktikai szempontból tipikus a bonyolult szintaktikai és szemantikai struktúrák használata és az alárendelő szerkezetek előnyben részesítése a mellérendelő szerkezetekkel szemben. Jellemző továbbá, a határozói igenevek, melléknévi igenevek, jelzői szerepű melléknevek, modalitást és igeidőt kifejező segédigék gyakoribb előfordulása. A gondolatok tudatosabb megformálása érdekében, igyekszik elkerülni a spontán beszédet jellemző indításokat, ismétléseket, redundanciákat (Goody 1998: 194–196). Az írott és a beszélt nyelvi formák közötti különbségeket vizsgálta még DeVito (1966, 1976), O’Donnell (1974) és Poole–Field is (1976). Ők morfológiai-szintaktikai szempontból megállapították, hogy az írott szöveget a beszélttel szemben kevesebb személyes érintettséget jelző szó jellemez, pontosabb a kvantifikáció, lényegesen elvontabb, kevesebb ragozott igealakot tartalmaz. A mondat szintjén jellemzőek a hosszabb, alárendelt tagmondatok, melléknévi igeneves és jelzős szerkezetek. A diskurzus felől vizsgálva pedig egységes, tárgyilagos és objektív (Andó 2010: 34). Ennek fényében a beszélt szöveg az írotthoz képest jellemzőbben szubjektív, töredékes, nagyobb személyes érintettség és rövidebb mondatok jellemzik, valamint kevésbé kidolgozott. A továbbiakban az internetes kommunikáció sajátosságait vizsgálva látható lesz, hogy bár ez a fajta kommunikáció is írásban realizálódik, mégis a szóbeli szövegek jellemző sajátosságait adja vissza.

3. AZ INTERNETES KOMMUNIKÁCIÓ JELLEMZŐI

3.1. Internetes kommunikációval kapcsolatos kutatások

Az internetes kommunikáció sajátosságait a szakirodalom úgy írja le, hogy ez egy olyan kommunikációs médium, amelynek egyes műfajai átmenetet képeznek az írott és a beszélt nyelv között, mivel formája szerint írott, sajátosságai alapján pedig a beszélt nyelv jegyeit adja vissza. Az internet elterjedése és térhódítása azon kívül, hogy nagy befolyást gyakorol az emberek hétköznapi szokásaira, meghatározó a nyelvhasználatra is. Az internet egy olyan kommunikációs színteret teremtett, ahol bizonyos műfajoknál – például magán e-mail, sms, chat, fórum, blog esetében (vö. Érsok 2007, Bódi 2004, Andó 2010) – a nyelvhasználati szokások eltérnek a hagyományos irodalmi írásbeliségen alapuló köznyelvi normától, és jellemzően csoportnyelvi, illetve egyéni jelenségeket mutatnak (Bódi 2004: 17) (A magyar nyelv rétegződéséről – köznyelvi, társadalmi és területi nyelvváltozatok – lásd bővebben: Wardhaugh 1995: 26–50, Sándor 1999: 133–171, Kiss 2002).

A témával az utóbbi években is számos kutató foglalkozott más-más irányból közelítve azt. Juhász Valéria az azonnali üzenetküldő rendszerek (Skype, MSN, ICQ) diskurzussajátosságaival foglalkozott, ezen belül is a partnerek kapcsolatfelvételi és búcsúzási stratégiáival (Juhász 2011). Egy korábbi tanulmányában az internetes kommunikáció nyelvi sajátosságairól írt, amelyben a társadalom különböző csoportjainak nyelvhasználatát vizsgálta az IWIW közösségi oldalon a szegedi felhasználók körében (Juhász 2008), továbbá a blog műfaji jellemzőivel is foglalkozott (Juhász 2013). Veszelszki Ágnes vizsgálta az internet- és mobiltelefon-használati szokásokat, a chat és SMS nyelvi jellemzőit, az emotikonok és reakciógifek segítségével történő érzelmkifejezési módokat, és összeállított egy netszótárt, amely az internetes szlengben használatos szavakat, kifejezéseket tartalmazza (Veszelszki 2012, 2013, 2015). Simon Viktória felmérte a tizenéves fiatalok internet-használati szokásait és az internetes kommunikáció hatásait vetette össze a kézzel írt fogalmazásokkal (Simon 2014). Porkoláb Ádám pedig a YouTube videómegosztó oldal klipjei alá írt kommentárokat elemezte, megfigyelve a szókészlet sajátosságait, a helyesírási hibákat és az emotikonok megjelenését (Porkoláb 2015).

3.2. Az internetes kommunikáció sajátosságai a magyarországi felhasználók körében

A csevegőforumok nyelvhasználata közelít leginkább a beszélt nyelvhez. Szintaktikailag jellemző, hogy egyáltalán nem (vagy nagyon ritkán) találkozunk alárendelő összetett mondatokkal. A megnyilatkozások sok esetben töredékesek és a közös kontextus több elliptikus szerkezetet eredményez. Grammatikai szempontból kevesebb az elvont főnév és több a ragozott igealak illetve a személyes formák, például a névmások gyakori előfordulása (Andó 2010: 39). A résztvevők a legtöbb esetben figyelmen kívül hagyják a helyesírási szabályokat és a saját spontán nyelvérzékükre hagyatkozva írják le szövegeiket (Szilágyi N. 2014).

Az internetes kommunikáció további jellemző sajátosságai: a sietségéből adódó elgépelések, betűszók és rövidítések használata, pl. *THX* (thanks), *66ós* (hathatós), *1 pill* (egy pillanatra), a fonetikus írásmód (*nyittyuk, asszem, aggyál*), angol eredetű nyelvi elemek alkalmazása, magyarosítása, például: *kikickkel* (kirúg), *kibannol* (kitilt), *fexik, yol* (jól), illetve az angol indulatszók használata: *cool, wow*. Az élőbeszéddel járó mimika, gesztusok és egyéb érzelmek kifejezésére pedig hangulatjeleket, mosolyszimbólumokat használnak, a mondanivaló nyomatékosítására a betűk halmozása vagy a csupa nagy betűs írásmód jellemző (Bódi 2004: 38–45). Mindezen sajátosságok mellett regionális jegyek is jellemzően előfordulnak a magyarországiak internetes kommunikációjában. Ennek vizsgálatával Bódi Zoltán foglalkozott, amelyet abból a feltevésből indított, hogy a magánjellegű internetes kommunikációra nem jellemző a nyelvjárásiasság megjelenése. Kérdőíves felmérést végzett 19 és 29 év közötti felhasználók körében, akik diplomásak/diplomájukat szerzik meg, vagy értelmiségi munkát végeznek. A felmérés eredményeként a megkérdezettek 65%-ának internetes kommunikációjában nem fordulnak elő nyelvjárási jelenségek (bár az emberek többnyire nem is tudnak arról, hogy regionális elemeket használnak (Sándor 2015), 35%-a viszont használ regionális jegyeket, ezek többnyire nyelvjárási lexémák, szószerkezetek és szóösszetételek, mint például: *itten, jösztök, köllött, lajtorja, makuka, mink nálunk, eriggy* stb. A nyelvjárási jegyek mellett az idegen nyelvi hatás megítéléséről is felmérést végzett. Válaszadóinak 47%-át nem zavarja az idegen nyelvi elemek gyakori megjelenése az

internetes kommunikációban, további 16%-nak kifejezetten tetszik, mert könnyebbé teszi az idegen nyelv elsajátítását, illetve csak 14% van negatív megítéléssel azzal az indokkal, hogy félti a magyar nyelvet (Bódi 2004: 150–152).

3.3. Internetes kommunikációs szokásokkal kapcsolatos vizsgálatok kisebbségi magyar nyelvterületeken

Kisebbségben élő magyar közösségekben is végeztek felméréseket. Romániában a magyar domináns kétnyelvű bloggerek nyelvhasználatában megfigyelhető kódváltási szokásokat vizsgálták. A kutatás során arra az eredményre jutottak, hogy többségében bázisstartó kódváltás volt jellemző, melynek okát nyelvhiányra vezették vissza, de emellett az idézés is gyakori jelenség volt. Bázisstartó kódváltásról beszélünk, amikor a bázisnyelv a megnyilatkozás során változatlan marad, csak betételek (szavak, szó szerkezetek) kerülnek át a vendégnyelvből (Márku 2013: 54). Továbbá megállapították, hogy a magyar–román kódváltás mellett az angol nyelvű kódváltás is jellemző (Fazakas 2012: 72–80). Kárpátalján 2010-ben kezdődött a kétnyelvűségi hatások megfigyelése az internetes közösségi oldalakon, a témával foglalkozó tanulmány 49 kódváltásos bejegyzést tartalmaz (Márku 2011: 63).

A fentiek alapján megállapítható, hogy a kutatók az internetes kommunikációnak már számos sajátosságát feltárták, és megállapították, hogy jellemzőek rá a spontán beszéd sajátos jegyei, az idegen nyelvek hatása, a területi jellegzetességek, valamint a kétnyelvű helyzetben fellépő kontaktushatások. A magyarországi internetezők nyelvhasználati sajátosságairól már gazdag szakirodalom áll rendelkezésünkre, a kisebbségben élő magyarok internetes kommunikációjával kapcsolatos kutatások viszont még eléggé hiányosak. Ennek megfelelően a továbbiakban a kárpátaljai magyar nyelvhasználat sajátosságairól lesz szó, amelyet egyszerre két (illetve több) nyelv és annak változatai is befolyásolnak. Rövid áttekintést készítek arról, hogy milyen kétnyelvűségi kontaktushatások és nyelvjárási sajátosságok jellemzik a kárpátaljai magyar nyelvhasználatot az eddigi kutatási eredmények alapján az élőszóbeli beszédben, majd ezt követően az internetes kommunikációban.

4. A KÁRPÁTALJAI MAGYAR NYELVHASZNÁLAT SAJÁTOSSÁGAINAK SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉSE

4.1. A kétnyelvűség meghatározása

Kárpátalja népességének egyik alapvető vonása a soknemzetűség, a 2001-es népszámlálás szerint több mint 100 nemzetiség él egymás mellett. A Kárpátalján élő nemzetiségek közül legnagyobb arányban az ukránok vannak jelen (81%), őket követik a magyarok (12,7%), majd az oroszok (2,9%) és a románok (2,6%) (vö. Csernicskó szerk. 2010: 23). A különböző nemzetiségek nyelvei hatnak egymásra, és ez megmutatkozik a kárpátaljai magyarok nyelvhasználatában, kommunikációjában. A Kárpátalján élő magyarok rákényszerülnek arra, hogy két nyelvet váltogassanak, ez a bilingvizmus, kétnyelvűség.

A kétnyelvűség meghatározása bonyolult feladat, értelmezésére számos definíció létezik, amelyek más-más megközelítésből világítják meg e témakört. A kétnyelvűségről nem lehet általánosságban beszélni, mivel nem mindegy hogy egyéni vagy közösségi kétnyelvűségről van szó (Bartha 1999: 9). A szociolingvisztikai kutatások alapján kétnyelvűnek az az egyén nevezhető, aki a mindennapos kommunikáció során az anyanyelve mellett legalább még egy nyelvet használ, közösségi kétnyelvűségről pedig akkor beszélhetünk, ha a közösséget alkotók többsége használ két vagy több nyelvet (Csernicskó szerk. 2003: 30, Bartha 1999: 9). A funkcionális meghatározás szerint „A kétnyelvűség két (vagy több) nyelv rendszeres használata, kétnyelvűek pedig azok az emberek, akiknek mindennapi életük során szükségük van két (vagy több) nyelvre, és ezeket használják is” (Grosjean 1992: 51, idézi: Bartha 1999: 38). A Weinreich által megfogalmazott nyelvhasználat-központú definíció szerint „két nyelv váltakozó használatának gyakorlatát kétnyelvűségnek, az ebben részt vevő egyént pedig kétnyelvűnek nevezzük” (Weinreich 1953: 1, idézi: Bartha 1999: 38). Skutnabb–Kangas meghatározása szerint pedig kétnyelvűnek nevezhető az a személy, aki „egy vagy többnyelvű közösségben is anyanyelvi szinten képes két (vagy több) nyelven kommunikálni, a közösség és az egyén által az egyén kommunikatív és kognitív kompetenciájára kirótt szociokulturális követelményeknek megfelelően, és aki

mindkét (illetve valamennyi) nyelvi csoporttal (és kultúrával) vagy azok részeivel képes azonosulni” (Skutnabb–Kangas 1984: 90).

4.2. Kétnyelvűségi hatások: kódváltás, szókölcsonzés

Kárpátalján a kétnyelvűséget többnyire funkcionalista megközelítésből vizsgálták, abból a megállapításból kiindulva, hogy egy közösséget akkor tekinthetünk kétnyelvűnek, ha tagjai kommunikáció közben két vagy több nyelvet rendszeresen használnak (Csernicskó szerk. 2003: 30). Ennek megfelelően a kétnyelvű beszélők nemcsak egy nyelv változatai közül választhatnak a kommunikációs szituációnak megfelelően, hanem az általuk elsajátított két vagy több nyelv közül is, ezt a folyamatot nevezik a szakirodalomban *nyelvválasztás*-nak vagy *kódválasztás*-nak. Kisebbségi, nemzetiségi területeken ezek az emberek családi és baráti körben rendszerint az anyanyelvüket, hivatalos környezetben pedig a hivatalos államnyelvet használják (Csernicskó szerk. 2003: 84).

A nyelvek egymásra hatásának, azaz „a nyelvi kölcsönhatásoknak számos fokozata van, s a hatás valamennyi nyelvi szintet érintheti. A szakirodalom e jelenségeket a fizikából kölcsönzött műszóval interferenciának nevezi” (Kiss 2002: 202). Interferenciáról beszélünk, amikor az egyik nyelv használata közben a másik nyelvből „kölcsönzünk” hangokat, nyelvtani szerkezeteket, szavakat vagy kifejezéseket (Grosjean 1982: 300). A nyelvi interferencia fogalmát elsők között Uriel Weinreich használta 1953-ban megjelent „Languages in Contact: Findings and problems” című munkájában. Weinreich a nyelvi interferencia fogalmának meghatározásakor kiemeli, hogy a kétnyelvű beszélők mindennapi interakcióikban egynél több nyelvet használva, a nyelvek érintkezéséből adódóan a nyelvi normától, a sztenderd változatoktól való eltérő nyelvhasználatot hoznak létre (Weinreich 1953: 1).

Az interferencia megnyilvánulási formái a kódváltás és a szókölcsonzés. „A legtöbb beszélőközösség kétnyelvű beszélői repertoárjában a kódváltás az egyik legalapvetőbb interakcionális forrásnak tekinthető” (Bartha 1999: 122). A kódváltás François Grosjean meghatározása szerint két vagy több nyelv váltakozó használata egy megnyilatkozáson, vagy társalgáson belül, amely alakilag lehet egyetlen szó, kifejezés vagy mondat (Grosjean 1982: 145, Bartha: 1999: 119). A kódváltást el kell különíteni a nyelvkeveredéstől, mely

nagyobb mértékben függ a nyelvi tudás minőségétől, különösen pedig annak hiányosságaitól. A szakirodalom felosztása szerint a kódváltás funkciója szerint lehet kontextuális, szituatív és metaforikus. A kontextuális kódváltás a beszélő nyelvi ismeretétől, nyelvi jártasságától függ, a szituatív kódváltás a mindenkor kommunikációs helyzet nem nyelvi körülményeitől (pl. beszédpartner-csere, beszédtema stb.), metaforikus kódváltás pedig a szolidaritás, kizárás, státuszemelés, nyelvi ellenállás, bizalmasság, nyomatékosítás illetve nyelvi játék céljából jön létre (Márku 2013: 48). A kódváltás okainak feltárásakor fontos figyelembe venni a nyelven kívüli tényezőket, mint például a beszédpartnerek viszonyát, a szituációt, a társadalmi normákat, a beszélők kétnyelvűségének jellegét, a beszédhelyzet tényezőit (Márku 2008: 101). Auer szerint a kódváltás irányulhat a diskurzusra (discourse-related code switching) vagy a beszédpartnerre (participant-related code switching). A diskurzusra irányuló kódváltás legalapvetőbb okainak a következőket tartja: a beszédpartnerek megváltozása, az interakció hangnemének megváltozása, a beszédtema megváltozása (Auer 1988: 199). Grosjean szerint a kódváltás okait befolyásolják a résztvevők (azok nyelvtudása, kódváltási és kódkeverési szokásai, a kódváltáshoz való viszonyulásuk, a rokonsági fokozata), a szituáció (a fizikai közelség, egynyelvűek részvétele a társalgásban, a formalitás foka), az üzenet formája és tartalma (téma, a használt nyelv, a kevert nyelvi megnyilatkozások mennyisége), a nyelvi aktus funkciója (információ-átadás, kérés, a beszélők közötti szociális távolság, mások kizárása, kísérleti részvétel) (idézi: Navracscics 2010: 7). Lanstyák István szociolingvisztikai aspektusból vizsgálva a kódváltást, egyéni és közösségi szinten egyaránt, annak fő okát élőbeszéd során a beszédhelyzet megváltozásában és a nyelvi hiányban látja (Lanstyák 2000: 158–184). A megnyilatkozásban elfoglalt helye szerint a kódváltásnak három fő típusát különbözteti el: mondaton kívüli, mondatok közötti és mondaton belüli kódváltást, melyek közül a mondaton belüli a legproblematikusabb, mert ez a kódváltás és a szókölcsonzés határvonalán helyezkedik el, mivel nem könnyű eldönteni, hogy alkalmilag használja-e a beszélő azt a másik nyelvből származó elemet a megnyilatkozásban, vagy a közösség nyelvi rendszerébe már beépült kölcsönelemről van szó (Bartha 1999: 120).

A nyelvek közötti érintkezés legszembetűnőbb hatása a szókölcsonzés. Trudgill meghatározása szerint „az a folyamat, amelynek során a kétnyelvű beszélők az egyik nyelvükből való szót használják a másik nyelvükben, és ezek a kölcsönszavak az utóbbi nyelvnek is szerves részévé válnak” (Trudgill 1997: 41). A szakirodalom a kölcsönszavaknak öt típusát tartja számon: *k ö z v e t l e n k ö l c s ö n z é s* (a másodnyelvi szónak eredeti hangalakjában történő átvétele, például *bulocska* 'zsömle' < ukr./or. *булочка*, *blánka* 'űrlap'

< ukr./or. *бланка*), h a n g a l a k k ö l c s ö n z é s (az adott szó az első nyelv változatában ismeretes, de a másodnyelvre jellemző hangalakban használják, például *referát* 'referátum' < ukr./or. *реферат*), h i b r i d k ö l c s ö n s z ó (olyan összetett szó, melynek egyik tagja közvetlen kölcsönszó, a másik tagja pedig első nyelvi szóval van helyettesítve, például *főszesztra* 'főnövér' < ukr./or. *цесма* 'növér'), j e l e n t é s k ö l c s ö n z é s (a másik nyelv hatására egy szó jelentése új jelentéssel bővül, például a *csenget* szó 'telefonál' jelentésben, < ukr./or. *дзвонити* 'csengetni'), t ü k ö r s z a v a k é s t ü k ö r k i f e j e z é s e k (fordítás útján jönnek létre másodnyelvi modell alapján, például: *átfordít* 'lefordít' < ukr./or. *перекла́дти*) (vö. Lanstyák 1998: 31–42, Bartha 1993: 29, Cserniczkó szerk. 2003: 125–138). Számos ukrán és orosz nyelvből származó kölcsönszó él a helyi magyar nyelvhasználatban, mint például *bánka* 'befőttesüveg' < ukr. *банка*, *dovidka* 'igazolás' < ukr. *довідка*, *elektricska* 'villanyvonat (a magyarországi HÉV-nek megfelelő helyközi vonatjárat)' < ukr. *електричка*, *grecka* 'hajdinakása' < ukr. *гречка*, *gripp* 'influenza' < ukr. *гrip*, *májka* 'trikó, atlétatrikó' < ukr. *майка*, *ocsered* 'sor, sorbanállás' < or. *очередь*, *pácska* 'csomag' < ukr. *пачка*, *raszport* 'személyazonossági igazolvány' < ukr. *на́снопм*, *szosziszki* 'virslí' < ukr. *сосиска*, *sztolova* 'étkeзде, kifözde' < ukr. *столо́ва*, *váfli* 'ostya, nápolyi' < ukr. *ва́фля* stb. Ezekről a szavakról elmondható, hogy a kárpátaljai magyar közösségben általánosan ismertek, a beszélt nyelvben gyakran előfordulnak (Márku 2013: 240–243).

A közvetlen kölcsönszavak esetében az interferenciahatás nem más, mint egy szót vagy szókapcsolatot érintő bázisstartó kódváltás. Mindemellett a szláv nyelvekből átvett lexikai elemek bizonyos dialektológiai ismereteket is megkövetelnek, mivel az átvétel során, a közvetlen szóátvétel mellett hangalak és jelentéskölcsönzés is végbemehet. Lanstyák István a hangalak és jelentés egységét alaki kölcsönszónak nevezi, és kapcsolatba állítja ezt a jelenséget az alaki tájszókkal azzal a magyarázattal, hogy: „A kettő közötti párhuzam nyilvánvaló, hiszen a magyar nyelv egynyelvű változataihoz viszonyítva a kétnyelvű változatok alaki kölcsönszavai valóban egyfajta alaki „tájszónak” tekinthetők” (Lanstyák 2006: 20). Ennek alapján elmondható, hogy e jelenség kétféle megközelítésből is vizsgálható. Egyrészt a kölcsönszó tanulmányozható úgy is, mint kódváltás, amelynek minden esetben pragmatikai okai vannak, akkor váltunk kódot, amikor a helyzet megkívánja vagy megköveteli. Másrészt pedig, mint dialektus, amely nem a magyar nyelv egynyelvű változataiból jön létre, hanem a kétnyelvű változatok kölcsönszavaiból.

4.3. A kárpátaljai magyar nyelvjárások jellegzetességei

A nyelvváltozatok társadalmi okok következtében alakultak ki. A nyelvhasználatban fellépő különbségek összefüggésben vannak a beszélők nyelven kívüli adottságaival (életkorával, iskolázottságával, közösségben betöltött szerepével). Kiss Jenő ennek következtében a nyelvjárások definíciójában a szociolingvisztikai feltételeket is figyelembe veszi: „A nyelvjárás egy adott nyelv többi változatától rendszerszerűen, azaz meghatározott szabályok szerint többé-kevésbé s valamennyi szinten eltérő nyelvváltozat, amely területileg kötött, elsősorban a szóbeli közlésre szánt és mindenekelőtt a hétköznapi területeket átfogó beszédmód, amelyet általában a falvakban felnőtt és ott lakó, a hozzá legalábbis semleges viszonyuló emberek elsődleges nyelvváltozatukként, spontán módon használnak a számukra természetes, mindennapos, familiáris beszédhelyzetekben, s elsősorban az egymás közötti kommunikációban” (Kiss 2000: 14).

A kárpátaljai magyar nyelvjárások az úgynevezett északkeleti magyar nyelvjárástípusba tartoznak. Az egyes nyelvjárási régiókat az anyaországi és a határon túli nyelvjárások egységeként kell szemlélni, mivel azok területileg szerves részei a magyarországiaknak. Kiss Jenő három nyelvjárás csoportba sorolja az északkeleti nyelvjárási régió magyar dialektusait: 1. Szabolcs-szatmári, bereg-ugocsai, melybe a Munkács és Huszt közötti nyelvjárások tartoznak; 2. Ungi, ide az Ungvári járás és a szomszédos Kelet-Szlovákia *í-ző* nyelvjárásait sorolja; 3. A volt Máramaros vármegye helyi nyelvjárásai, melyek nem alkotnak egységes csoportot (vö. Kiss szerk. 2001: 292). Ugyanakkor nem beszélhetünk egységesen a kárpátaljai magyar nyelvjárásokról, mivel az egyes nyelvjárások között különbségek vannak mind a magánhangzó rendszer fonémaállománya, mind pedig az egyes magánhangzók megterheltsége és ejtészváltozata tekintetében (Horváth 1976: 54). Ennek megfelelően a nyelvészek a kárpátaljai magyar nyelvjárásoknak is több típusát szokták megkülönböztetni. Ezeknek számos olyan jellemzője van, melyek igazolják azok északkeleti nyelvjárástípushoz való tartozását.

Hangtani sajátosságait illetően jellemző, hogy két *é* fonémát használ: záródó típusú kettőshangzót (pl. *kéiz*), valamit nyitódó kettőshangzót (*niégy*), amely szabályosan az ún. *í-ző* helyzetet képviseli, kivétel ez alól az ungi nyelvjárás csoport. Hangszín tekintetében jellemző sajátosság, hogy a középső nyelvállású hosszú magánhangzók záródó diftongusokban realizálódnak (*jóu*, *őüsz*). Az *l*, *r*, *j*, nyújtó hatása is megfigyelhető (*kólbász* 'kolbász', *körte*

'körte'), és a nyújtott hangok diftongusokként is megjelenhetnek (*kóulbász*). További jellemzők, hogy a köznyelvi hosszú *ú, ű, í* helyén gyakoriak az ezeknek megfelelő röviddek (*buza, rud, kesztyű*), viszont a *v*-tövé *hi, szí, rí* igékben és *r* előtt (*ír, papír*) megmarad a hosszú hang, valamint az *e-ö*-t váltakoztató szavakban erős az *e*-zés (*seper, setét*). A mássalhangzókat illetően gyakran a köznyelvi *l*-el szemben *j* áll (*pájinka, jány*), intervokális nyúlás is megfigyelhető (*közzé, tőlle, okossan*). Alaktani szempontból jellemzőek a *tehen, vereb* típusú alakok, az *a-á* szembenállást mutató tövekben az *a* váltóhang gyakran elmarad (pl. *bogárt*). A *-t* tárgyrag előtt, a *-k* többesjeles és a birtokos személyjeles relatív tövekben általában zártabb a tövéghangzó (*lábadot, házakot*). A *-ból, -ből* rag tipikus realizációja a *-bul, -bül*, a *-hoz, -hez, -höz* alakváltozata pedig a *ho/he/hö* (vö. Kiss 2001: 294). Jellemző a *-hoz/-hez/-höz* jelentésben használt *-nál/-nél* (*Jóskákéék eljönnek nálunk 'hozzánk'*), illetve a *-nál/-nél* szerepében használatos *-tól/-től* (*Sanyitól nagyobb 'Sanyinál'*), valamint az ún. süksükölő, illetve szukszükölő nyelvjárás (*kinyissuk, elhalasszuk*) (vö. Horváth–Lizanec 1993: 57, Kiss szerk. 2001: 293). Mondattanilag pedig jellemző a hátravetett igekötős szerkezetek használata (*szakad le a kezem*) (vö. Balogh 1993: 226–227).

Ez a fejezet a kárpátaljai magyarok nyelvhasználatában megfigyelhető kontaktushatások áttekintésével foglalkozott, a következőkben pedig a saját eredményeim kerülnek bemutatásra. A kétnyelvűségi és nyelvjárási jelenségeket internetes felületen vizsgálom meg a kárpátaljai magyar fiatalok üzeneteiben, kommentárjaiban.

5. A KÁRPÁTALJAI INTERNETES NYELVHASZNÁLATOT BEFOLYÁSOLÓ KONTAKTUSHATÁSOK ÉS TERÜLETI JELLEGZETESSÉGEK

5.1. A résztvevő megfigyelés eredményei

5.1.1. Az adatközlőkről

A módszer célja egy adott időintervallumon belül megfigyelni, hogy bizonyos adatközlők internetes kommunikációjában hogyan mutatkoznak meg a környező szláv nyelvek hatása és a területre jellemző nyelvjárási jelenségek.

2015. augusztus 1-től kezdtem az általam választott személyek megfigyelését, amely március 1-ig tartott. Ez idő alatt számos adat gyűlt össze, amelyeket a továbbiakban részenként mutatok be, és elemzek. Megvizsgálom, hogy a szövegekben miként válik láthatóvá egy-egy vizsgált jelenség, milyen arányban, és ezekből milyen következtetéseket lehet levonni.

A megfigyelés szempontjából fontos volt, hogy olyan alanyokat válasszak, akiknek jól ismerem a nyelvi hátterüket. A kiválasztott adatközlőim nagy része városon él: Beregszász (11), Ungvár (3), Nagyszőlős (1). Kisebb részük Beregszász környező településein: Borzsova (1), Makkosjánosi (1), Mezőkaszony (7), Sárosoroszi (1). Az ő bejegyzéseiket követtem nyomon hónapokon át, és összegyűjtöttem mindazokat a megnyilatkozásokat, amelyekben a vizsgált jelenségek valamelyike megjelent. A kiválasztott személyek betűkódokkal vannak azonosítva, így nyomon követhető, hogy egy-egy adatközlőnél milyen jelenségek tűnnek fel, illetve milyen gyakorisággal. A nem megfigyelt, de a párbeszédben résztvevő felhasználók különböző személynevekkel vannak jelölve.

5.1.2. Kódváltást és kölcsönszót tartalmazó megnyilatkozások

A kárpátaljai magyarok körében már végeztek olyan felméréseket, amelyben megkérdezték az adatközlőktől, hogy kerültek-e már olyan helyzetbe, hogy beszélgetés közben több nyelvet használtak, nyelveket váltogattak. A válaszadók több mint fele, igennel

válaszolt a kérdésre, és konkrét okokat is fel tudtak sorolni. Ebből azt a következtetést vonták le, hogy a kódváltás a kárpátaljai magyar közösségben nagyon is tudatos tevékenység, amelyet általában a beszédpartnerhez, témához igazítanak, de egyéb okokból is létrejöhet: idézés, fordítás, nyomatékosítás, kizárás, nyelvi játék vagy nyelvi hiányból adódó kitöltés (Márku 2014: 142–143).

Az élőbeszéd gyorsasága miatt előfordul, hogy a beszélgetésben résztvevők egy-egy szót vagy kifejezést alkalmanként a vendégnyelvből használnak, a sikerebben és gördülékenyebben zajló kommunikáció érdekében. Az internetes kommunikáció, interaktivitása miatt hasonlít az élőbeszédhez, ezért feltételeztem, hogy a kódváltás ilyen esetben is megfigyelhető. Az alábbi példák azt mutatják be, hogy miként jelenik meg a kódváltás a fiatalok megnyilatkozásaiban.

A leggyakrabban előforduló jelenség, amikor a kódváltás csak egy-egy szót érint. Az egyik jelenleg Ungváron élő és ott is tanuló magyar anyanyelvű egyetemi hallgató, magyarul írja üzenetét, de a tanulmányaihoz kapcsolódó tárgyak neveit már ukrán megnevezéssel használja. Ukrán nyelvű közegben, a tanult tárgyak neveit minden esetben ukrán nyelven hallja, ennek következtében, a második nyelven könnyebb volt számára előhívni az adott szót:

A: „Hát ez nekem nagyon nem tetszik!!!! A *Розуміювання* Sanyibával lesz???? Hová rakjuk a különórákat??? Ezt már megint megszívtuk!!!!!!!!!!”

A: „csütörtökön a *horoznávsztvo* van berakva megint ánszámblra,ugyh gonodlom madj átfogják rakni”

Ugyanennél a felhasználónál, az egyik megnyilatkozásban ismételten egyszavas kódváltás következik be, ebben a beszélgetés tárgyát képező személy nevét írja le olyan formában, ahogy az Ukrajnában hivatalos:

A: „Épp a multkor beszéltem Olgi nénivel, ő volt a barátnője. Nem tudom ismertétek e *Minyjevá Valentyina Mihájlovná* volt. Nagyon jó tanárnő és ember” – ebben a bejegyzésben idézés következik be, úgy próbálja a felhasználó a kommunikációban résztvevő partnerei számára azonosítani a szóban forgó személyt, hogy a hivatalos nevén említi. Másrésről fonetikai szintű váltás is történik, mivel az ukrán nyelv fonetikai szabályainak megfelelően írja le az adott nevet (az *i* magánhangzó előtt bekövetkező mássalhangzó lágyulás).

Idézés előfordult egy másik adatközlőnél is. Itt a kódváltás egy egész mondatra vonatkozik, de az idézést követően visszatér a bázisnyelvhez:

C: „Best of Міша: Якщо я буду багатий, я тебе забуду! Így segítsen az ember. Se egy jó szó, se egy pohár bor.... Azt mondta a fiú, hogy majd, ha gazdag lesz elfelejt, ez ilyen ukrán szóvicc”

A személynevekhez hasonlóan, a helyneveknél is előfordul, hogy megszokásból ukrán megnevezéssel használják, holott hivatalos magyar neve is van:

Fülöp: „Hol van ez a konditerem?”

N: „A *druzbába*” ’Barátság Stadion’

Egyszavas kódváltás esetén a vendégnyelvi elemek szófaja szerint előfordulnak: főnevek, melléknevek, módosítószók, névelők, interakciós mondatszók, indulatszó értékű szókapcsolatok és töltelékszók:

A: „Naaaaaa kinek hogy ment a *zálik*?”

A: „*Mologyec* Moni grin hangulatjel am írhatna már vki olyasmit is, milyen jó kép.”

C: „Az új *podoroznyikos* táskáink”

V: „Ma még jó dolgok lesznek, na akkor *dáváj*, bár a buláj”

B: „erre én azt mondom *dá*”

D: „*Jeeebaty*.... szípek”

D: „*Etá* minimum... Na sicc, unlak már titeket...”

E: „*Dobréjdeny* *dobréjdeny*”

R: „Aaaah, *ne dáj Bozse!!!*”

C: „ez meg mi, tyipá... behalok”

Egyszavas kódváltás mellett kisebb arányban szókapcsolatokat és mondatokat érintő váltás is előfordul:

M: „*Що за профілік???*”

R: „*ééééés názdorovje hárásó!!!!!!!*”

R: „*сто грам живчик* papikáim!”

C: „Not Bad *so za* programok”

C: „*Наша файта!!!!*”

L: „*Вера в себя- это выбор!*”

C: „*Budem pété vodku i so folyik és szeszes i búdem táncjuváté jákscso birujem....*”

Bizonyos párbeszédkeknél előfordul, hogy ha egyik fél egy magyar mondatba ágyazva vendégnyelvi elemet használ, akkor partnere igazodva a nyelvhasználathoz ő is kódváltással reflektál:

Andris: „*Dúzse* szexuális”

C: „*Dúzse* köszönöm”

C: „Am meg,ha annyira intelligensek lennének,akkor egy szót se hinnének,mert akkor tudnák,h amilyen könnyen jöttek,olyan könnyen menni is fognak..... *Nyet?!?*”

H: „*Dáá*, viszont a lányok túlnyomó része titkon vágyik a rossz fiúra...”

Előfordul olyan eset is, amikor magyar nyelvű megnyilatkozásra ukrán nyelvű válasz érkezik, magyar anyanyelvű adatközlőtől, ez történhet nyelvi játék vagy nyomatékosítás céljából:

K: „Mit jár a szád, hülyegyerek?! Most már le sem tagadhatod, hogy szereted *Kaszonyt!!!!*”

D: „*Обов'язкове...!*”

Andi: „Tegnap is magyaráztam neked. Tudod már mi ez?????????????????”

D: „znáju-znáju”

Éva: „Te is kipirosítottad a szad?”

E: „*Igendà*”

Norbi: „akk mire gondolsz?”

C: „*Ha.yü myða!*”

Adri: „na jó, most az egyszer megengedem, de vigyázz a rendre mert ha megyek és valami nem úgy lesz, akkor te takarítol”

F: „*kányesno* főnök!!!! kedden várlak!”

Igor: „magnum lett az este vége, jó szórakozást nekünk!”

H: „*Posztyijno*”

Zsófia: „Ez a négyen akarok maradni, vagy az azelőtti volt?”

C: „Ööö..... *Horose pétánnýá!* grin hangulatjel”

Megfigyelhető továbbá, hogy ha egy megnyilatkozás ukrán nyelven tűnik fel, ukrán nyelvű személytől, a válasz sokszor egy magyar anyanyelvűtől is ukrán nyelven érkezik, igazodva ezzel partnere nyelvéhez, a másik fél iránti szolidaritásból:

Оксана: „Крaснý”

F: „Djakujemo”

Виталий: „твой ребенок ?”

H: „Я хрещений батько”

Az egyszavas kódváltásra visszatérve nem egyértelmű annak megkülönböztetése, hogy mikor beszélünk egyszavas kódváltásról és mikor kölcsönszóról, a szakirodalomban problémaként merül fel, hogy mi határolja el a kettőt egymástól. Az egyik meghatározás szerint, az egyszavas kódváltások csak alkalmi alakulatok, egyedi használatúak (Lanstyák 2006: 30, Benő 2004: 7). Lanstyák István a következőképp különbözteti meg az interferenciát a kölcsönzéstől. Az egyetlen szót érintő bázisartó kódváltást vendégszóknak nevezi, amelyek alkalmi alakulatok, a kölcsönszók pedig állandósult szavakként kerültek be az átvevő nyelvbe. Ennek ellenére az interferenciajelenségeket és a kölcsönelemeket nem lehet egyértelműen elválasztani egymástól, mivel „az interferenciahatás következtében létrejövő alkalmi alakulatok gyakori és rendszerszerű előfordulása egyes esetekben kölcsönzési folyamatba torkollik” (Lanstyák 2006: 32). Ugyanakkor egy másik meghatározás szerint a két jelenséget leginkább a fonetikai szint különbözteti meg egymástól. Ennek alapján kölcsönszóról beszélhetünk akkor, „ha a beszélő hallhatóan a magyar nyelv fonetikai szabályainak megfelelően (például a magyarban meglévő, de az orosz/ukrán nyelvből hiányzó hangok használatával) ejti ki a szóban forgó nyelvi egységeket (s artikulációs bázisának része mindkettő), akkor nyilvánvalóan integrált nyelvi egységről, kölcsönzésről van szó. Viszont, ha például nem első szótagbeli hangsúllyal, és olyan hangokkal ejti ki, amelyek a magyar hangrendszerben bár megvannak, de adott pozícióban nem szokásosak, kódváltásról van szó” (Márku 2014: 102).

A gyűjtött anyagban is előfordultak bizonytalan elemek, amelyeket a fentiek figyelembevételére alapján soroltam a kölcsönszók közé. Ennek fényében próbáltam egyes szavaknál megállapítani, hogy a magyar és ukrán nyelv fonetikai szabályainak megfelelően az adott elem kölcsönszó-e, azon túl, hogy több kutatás is foglalkozott már az orosz/ukrán

kölcsönszók összegyűjtésével, rendszerezésével (vö: Gazdag 2014: 38–85, Krajnik 2010: 45–51, Márku 2014: 194–199).

A megfigyelés során összesen 38 kölcsönszó gyűlt össze, a kódváltáshoz hasonlóan egy-egy kölcsönszó többször is megjelent. Néhány példa:

A: „inkább lettem volna zongorista -- kibírnáma napi 2-3 *párát*”

C: „Nem kifejezetten szeretem. De a *pelmenyit* sem”

I: „ugyanott dolgozom a gyorssetterembe.csak *kasszír* vagyok”

J: „ahogy én sem látok a *sztipidből* semmit”

K: „Mióta meg meno *valutcsik* v alig köszönöl”

K: „tudom-tudom..... még a padtársam is tölem *konszpektelt*,sose érkezett 3
ÉVIG TÖLEM MÁSOLT”

L: „*Szeminar*...mi már itt vagyunk!”

M: „meg a vas *csájnyikokat*, mert ha *tápocskik* közé zuhan az annyira nem feltűnő,
ugyanis hangja hangtalan”

W: „bolond *greckskazabálók*.”

U: „Micsoda *Sznyegurocska!*:-)”

I: „Az a baj, ohgy a paszport + nem volt nálam”

Ezeknél a szavaknál majdnem minden esetben közvetlen kölcsönzés figyelhető meg: *csájnyik* [or, ukr] ’teafőző’, *greckska* [or/ukr] ’hajdinakása’, *karocse* [or/ukr] ’röviden’, *kasszír* [or, ukr] ’pénztáros’, *konszpekt* [or, ukr] ’jegyzet’, *kopejka* [or, ukr] ’aprópénz’, *pelmenyi* [or] ’húsos derelye’, *szesztra* [or] ’ápolónő’, *szmena* [or] ’műszak’, *tápocski* [or, ukr] ’tornapapucs’, kivéve a *szeminár* szót, amelynél hangalakkölcsönzés megy végbe: *szeminar* ’szeminárium’.

Néhány további szónál nem egyértelmű, hogy az adott elem egyszavas kódváltásként jelenik meg vagy kölcsönszóként. A *valutcsik* ’valutapénztáros’, *akuserka* ’szülésznő’ *sznyegurocska* ’hópelyhecske’ szavakat az alapján soroltam a kölcsönszók közé, hogy az orosz/ukrán nyelvben nincs a magyar *a*-nak megfelelő magánhangzó, így ezeket a szavakat a magyar nyelv hangrendszerére alapján használták. A *sztipi* [стипендія] ’ösztöndíj’ pedig a magyar kicsinyítő *-i* képzős rövidítéssel fordult elő.

Összességében elmondható, mind kódváltásra, mind szókölcönzésre lehet találni példákat az internetes üzenetekben. Kódváltás 95 esetben volt megfigyelhető, és bizonyos ukrán nyelvű szavak eltérő írásváltozatban több adatközlőnél is megjelentek, hasonló a

helyzet a kölcsönszókkal is, bár ezeknek az előfordulása kisebb mértékű (38). A következő táblázat foglalja össze, hogy településenként milyen mértékű volt a kódváltás és szókölcsonzés előfordulása:

	Kódváltás	%-os arány	Szókölcsonzés	%-os arány
Beregszász	28	31%	14	37%
Ungvár	39	43%	3	8%
Nagyszőlős	8	9%	0	0%
Borzsova	2	2%	8	21%
Makkosjányosi	4	4%	3	8%
Mezőkaszony	7	8%	9	24%
Sárosoroszi	3	3%	1	2%
Összesen:	91	100%	38	100%

A táblázatból látszik, hogy kódváltás a legnagyobb arányban az Ungváron élőknel fordul elő, annak ellenére is, hogy onnan csak 3 személyt figyeltem meg, szemben Beregszásszal, ahol 11-et és ott mégis kevesebb kódváltásos megnyilatkozás fordult elő. Szókölcsonzésre a legtöbb példa viszont beregszászi adatközlőktől való. Ez az eredmény összefüggésbe hozható azokkal az adatokkal, mely szerint Kárpátalján a magyarság csak a beregszászi járásban van abszolút többségben (Molnár–Molnár 2005: 26), bár az Ungvári járásban is jelenős számú magyar él, ott egy magyar anyanyelvűt sokkal erősebb ukrán nyelvi hatás ér.

5.1.3. Nyelvjárási elemek megjelenése

A kárpátaljai magyar nyelvjárások leginkább a nyelvek érintkezéséből adódó orosz/ukrán nyelvből átvett kölcsönszavak miatt térnek el az anyaországiaktól, mindazonáltal olyan sajátosságok is jellemzik, amelyek az északkeleti nyelvjárási régióhoz sorolják az adott területre jellemző jelenségeket, és ezek együttese alkotja a kárpátaljai magyar nyelvjárásokat. A kölcsönszók előfordulásáról az előzőekben már volt szó, most pedig az internetes kommunikációban megfigyelhető nyelvjárási jelenségek kerülnek bemutatásra.

H a n g t a n i eltéréseket mutató sajátosságok:

Elemismétlés, és intervokális nyúlás:

A: „jólvan Niki...*mámma* többet ne igyál ”

K: „Meg *utánna* engem is vigyél”

Az azután szó *oszt* alakban, és ennek alakváltozataiban történő előfordulása:

A: „unatkoloz *oszt* nem mentél te aztán tucc”

E: „Na tessék ...megtanitom neki *oszt* ellopja ...pff”

A: „*oszt* azotase tudom h hol van”

F: „jajj, hogy is gondolhattam, hogy nem... grin hangulatjel *Osztán*, szerinted jó lesz az nekem?”

A magánhangzó nyíltabbá válása:

O: „*iréégykedel* mi grin hangulatjel”

A: „csak mi 3man fogjuk huzni :DD MAjd *lakadalmadra* olyat játszunk”

Viki: „édes otthon mi?”

R: „*bezony*”

A köznyelvitől zártabb magánhangzók:

K: „*Ugyi* milyen jó”

F: „csak a *lábodra* vigyázz”

O: „*Errigy mááá*” – emellett a szóvégi r elhagyása is megfigyelhető ebben a megnyilatkozásban.

U: „A gyerek *kiburította* a díszes dobozt”

Egyes toldalékoknak a köznyelvinél zártabb magánhangzós alakja

Norbert: „Ideje felválnod”

P: „Kit a *keresztfiamot*?”

l-el szembeni *j*-zés:

D: „El Clásicora vágyik a *kesjány*..”

S: „te *jány*, hát neked ijesztő a mosolyod.”

Z: „Beregszászi *szépjányok*”

C: „Itt ordibál ez a *jány*”

E: „Ne hazudj már ekkorát te *jány*”

J: „Mi ez *má te jány*?” + szóvégi r elhagyása

H: „Ne kukkold a szomszed *jaaanyt!*”

Zs: „jó leöltöztél hozzá te *jáááány*”

Zárt í-zés:

Dávid: „kèk a szemed”

O: „Zúdes *kik*”

Z: „De jóóóó nagyon *szúúúúúúúppppppppp*”

A: „Nem nem... jobb is ha néha hallgatunk De „nagyon *szípek* vagyunk csajok”

D: „Jo *szípek* vagyunk. Vagy valami...”

A magánhangzó megnyúlásával egy időben a mássalhangzó kiesik:

A: „ezek meg ti *vónátok?* grin hangulatjel”

A: „*méket* látod te elit vendégnek?”

A: „ Amagy okoskodtok itt Bernadett-elés mint a kettő *hót* beteg”

N: „Vika Ejjj de jo *dógotok* van!!!”

C: „Tón vón jó....”

B: „Ilyen is *vót* a napokba”

Szóvégi mássalhangzó elhagyása:

A: „ezt most *mér* mondod ?????”

K: „*beszóltááááá* drágaság!!!!”

A: „*Valóbaa* mi vagyunk a legszebbek”

P: „az miii a *kezetekbe*”

R: „Bajod van?! Az bolond munka volt a királyok *korába*”

C: „biztor rossz kedve van,mert az utóbbi *napokba*,csak ma vert meg FIFA”

T: „Na ne *nevessé*”

Ü: „Morfiumra Lenne szuksegem ki tud segíteni *ebbe*”

K: „Anna nem *szóltá* hagy menni kel enni a pizzát”

M: „Megvan?”

E: „Meg *há*”

Laura: „Szólj ha kipróbáltad, és ha bejött megyek én is”

S: „*Há* biztos is Még a végén minden méterben lesz egy ágy”

Záródó kettőshangzók:

D: „Názzssson *jóu*”

B: „Na ezt *jóuu* megcsináltakd”

Zárt *u*-zás, a köznyelvinél zártabb magánhangzó esetén az *o* helyett *u*-t használnak:

C: „*Te egy csuda vagy*”

A köznyelvi ejtés gyorsasága miatt az *ny* kiesik és az *l* megnyúlik:

M: „És *télleg*, igazad volt”

Szervusz/szerbusz változatok:

K: „Megjöttel te is *Szerbusz*”

A l a k t a n i eltérések:

A feltételes mód jelének a sztenderdtől eltérő használata:

K: „Én szívesen *kimaradnák* ebből.”

Suksükölés, amikor a *t* végű igék bizonyos alakjaiban a kijelentő és felszólító módú formák egybeesnek:

F: „Mondjuk lehet mondani kellene M...-nek h rám ne várjon munkaügyileg. De hát *láss*a h nem keresem.”

-é birtokjellel megtoldott személyes névmás

M: „és ez *kié*?”

E: „*Azenyimé*”

Igeragozásnál jellemző a rövid és hosszú alak kettőssége:

A: „mér *lopol* ?”

A: „*belefogol* szakdni a sok párába”

A: „mit *nyávogol*? ez cska am is a hétfő.am az lidivel van”

Felszólító módban is jellemző a hosszú alak megjelenése:

B: „*tanuljál* he!”

Mondattani sajátosságokat illetően, előfordulnak hátravetett igekötős szerkezetek:

A: „párán én is *aludtam be tőlle* (intervokális nyúlás), főleg mikor 3x kapcsolta előről, emrt megakatd”

F: „Hehe lehet *indulni elfele*”

O: „Hát tudod... ! jobb ha *teszed felfele*” – ennél és az előző példánál is észrevehető, hogy az igekötőhöz hozzákapcsolják a *fele* szót, amely a folyamatosságot érzékelteti, különösen jellemző ez a sajátosság az északkeleti területekre.

Jellemző a *kell* ige ragozott alakban való megjelenése:

C: „Tedd csak el! *Kellesz* hidd el”

T: „Már 4 éve is tudtam mi *kellesz* neked ma reggel”

T: „Vigyazz Rencsi mert en is kihivlak es ket kepet *kellesz* kitenni”

Jelentésbeli és valódi tájszókra is előfordul egy-két példa. Jelentésbeli tájszók esetén a lexémaszinten megegyező szó csak jelentésében tér el a köznyelvi megfelelőjétől. Erre a megfigyelés alatt két példát találtam:

H: „milyen szép *pokróccal* (takaró jelentésben használatos) van betakargatva” *Pokróc* 'takaró' jelentésben használatos.

U: „A fiú mossa kinn a *topánját* egy fogkefével. Én felháborodva kérdőre vonom, mire ő: Anya, nyugodj meg, a te fogkeféddel mosom!” Itt a *topán* 'papucs' jelentésben használatos.

Valódi tájszók pedig olyan szók, amelyek a köznyelvben ismeretlenek. Ennek két típusa van: *f o g a l m i a k*, amely esetén az adott szó olyan fogalmat jelöl, amely nincs meg a köznyelvben, és *n é v b e l i e k*, amikor a köznyelvben is meglévő fogalmat tájszóval jelölik. Ez utóbbira egy példát találtam:

C: „Jó,akkor gyorsan felszedem ezt a tonna *tengerit*, es megyek”

Összességében a példák alapján elmondható, hogy igen sokféle nyelvjárási jelenség fordul elő az interneten zajló kommunikációban is. Összesen 75 nyelvjárási jelenséget tartalmazó bejegyzést gyűjtöttem, amelyek között voltak olyanok, amelyek többször is felbukkantak egyazon, illetve más adatközlőknél is. A legtöbb esetben kiejtésbeli eltéréseket mutató nyelvi jellegzetességek fordultak elő, ezeken belül pedig legnagyobb arányban hangtani, kisebb arányban alaktani és mondattani különbségek.

Bizonyos jelenségeknél érezhető volt a szándékos, játékos használat, például: „Názzssson *jóu*”, de ez az előzőekben bemutatott, orosz/ukrán nyelvi elemeknél is megfigyelhető volt: „ééééés *názdorovje háraso!!!!!!*” Ezen elemek tudatos használatának identitásjelölő szerepe van, amelyek mind az élőbeszédben, mind az internetes kommunikációban is jellemzően előfordulnak.

A következő táblázat összesítve tartalmazza azokat a jelenségeket, amelyek a legtöbbször fordultak elő a kódváltást, szókölesönzést és nyelvjárási jelenségeket illetően is:

Orosz/ukrán nyelvi szó	Előfordulás
<i>dá</i>	19
<i>dobre den</i>	14
<i>znáju</i>	8
<i>dáváj</i>	5
<i>zálík</i>	5
<i>tyipá</i>	4
<i>mologyec</i>	4
Kölesönzó	Előfordulás
<i>pelmenyi</i>	12
<i>paszport</i>	8
<i>grecka</i>	5
Nyevjárásí jelenségek	Előfordulás
<i>jány</i>	10
<i>oszt</i>	6
<i>kellesz</i>	4
<i>í-zés: szíp</i>	4

Az anyaggyűjtés következő lépéseként, a nyelvhasználati kérdőívem egyik feladatához többnyire ezeket a szavakat használtam fel, annak kiderítésére, hogy miként vélekednek az adatközlők egyes szavak előfordulásáról, használatáról az internetes kommunikáció során.

A fenti jelenségek bizonyultak a legtipikusabbnak, és ezeket az eredményeket a későbbiekben összevetem majd azokkal, amelyek a kérdőíves felmérésből derülnek ki. A továbbiakban a nyelvhasználati kérdőív alapján gyűjtött adatok kerülnek bemutatásra.

5.2. A kérdőíves felmérés eredményei

A kérdőívet 93 kárpátaljai magyar személy töltötte ki. Az űrlap első három pontja az adatközlőkre vonatkozó személyes információkat tartalmazza (nem, életkor, lakhely), amelyek számszerinti megoszlását az alábbi táblázatok mutatják be.

Nemi megoszlás	Adatközlők száma	%-os arány
Nő	61	66%
Férfi	32	34%
Összes	93	100%

Az életkori adatok arányát illetően, mivel munkámban a fiatalok nyelvhasználatával foglalkozom, a legidősebb adatközlő 28, a legfiatalabb pedig 16 éves. A válaszadók legnagyobb része 20 és 25 év közöttiek.

Életkori megoszlás	Adatközlők száma	%-os arány
16-19	12	13%
20-25	59	56%
26-28	22	31%

Lakhely szerint az adatközlők mindegyike Kárpátalja valamely településén él. Összesen 31 településről érkeztek adatok: 7 járásból (Beregszászi, Nagyszőlősi, Ungvári, Munkácsi, Técsői, Huszti, Rahói), 6 városból (Beregszász, Munkács, Nagyszőlős, Csap, Técső, Rahó), 27 faluból (Asztély, Csonkapapi, Kígyós, Nagyberég, Nagymuzsaly, Mezőkaszony, Mezőgecse, Vári, Makkosjánosi, Beregsom, Hetyen, Gut, Beregdéda, Beregújfalú, Sárosoroszi, Badaló, Szernye, Barkaszó, Tiszabökény, Tiszaújhely, Verbóc, Feketepatak, Tiszapéterfalva, Forgolány, Eszeny, Koncháza, Tiszaásvány) és 3 városi típusú településről (Aknaszlatina, Bányó, Visk). A válaszadók arányát járásonkénti megoszlásban az alábbi táblázat mutatja:

Járás	Adatközlők száma	%-ban
Beregszászi	74	80%
Nagyszőlősi	6	7%
Ungvári	4	4%
Munkácsi	3	3%
Técsői	4	4%
Huszti	1	1%
Rahói	1	1%

Összefoglalóan, az adatközlőim nagyobb részét nők alkotják (66%), életkor alapján a válaszadók több mint fele (56%-a) 20 és 25 év közöttiek, lakhelyi megoszlás szerint pedig a túlnyomó többsége a Beregszászi járásból való.

A kérdőív további pontjaiban már az adatközlők nyelvhasználati sajátosságaira kérdeztem rá. Először is azt kértem, másolják be a legutolsó 10 posztot, kommentárt, amit ők írtak. Erre a kérésre 93 adatközlőből 49-től érkezett adat. Összesen 416 megnyilatkozás gyűlt össze, amelyből 105 használhatatlan volt, mert az adatközlő nem jól értelmezte a feladatot, és 38-ban volt megfigyelhető valamilyen kontaktushatás. Ezek 26 kódváltásos megnyilatkozást tartalmaztak, 5 kölcsönszót és 7 nyelvjárási elemet.

A gyűjtött anyagban az egyszavas bázistartó kódváltás dominanciája volt jellemző: „*dá* ök azok” – *dá* ’igen’ ez az orosz nyelvi szó 3 különböző adatközlő utolsó 10 megnyilatkozásában is megjelent, és az általam hosszabb időintervallumban megfigyelt felhasználóknál is nagyon gyakran előfordult. Visszatérő szó volt még a *duzse* ’nagyon’, amely szintén több adatközlőnél is megfigyelhető volt: „gyáj, de durva *duzse* szép vagy”; Nagyon-*duzse*.

„*Vitáju!* Boldogat” ’köszöntelek’ Gyakran fordul elő, hogy egy adott személyt két nyelven is felköszöntenek, általában olyan esetekben, amikor a felköszöntött ukrán vagy vegyes nemzetiségű családból származik, a szolidaritás kifejezéséeként, de sokszor csak nyelvi játékból.

A bejegyzésekben számos olyan orosz/ukrán nyelvi elem tűnik fel, amelyek eltérő variációkban, de rendszeresen feltűnnek az üzenetekben, bejegyzésekben. Ezek egyike az előbb már említett *dá* ’igen’, *gyevocska* ’lány’, illetve a *dobre* ’jó’. A *dá* szó a hosszú távú megfigyelés eredményeként, és legutóbbi megnyilatkozásokat illetően is a leggyakoribbnak bizonyult.

Néhány további példa:

„Isten éltesen nagyon sokáig *gyivocskám* :-*” ’lánykám’

„... Most csakis kísérleti célból akkor orvosság híján megnézzük, hogy a citrom és a vodka elegye (azaz *percovka* és citrom) mire képes....” ’paprikás ízesítésű vodka’

„Nálam *tákozs*” ’is, szintén’

„szerintem menjünk 8 ra mert az van a vizsgarendben és nem szükséges hogy komonyi kiakadjon ránk *zálik* előtt mert elég aha vizsga közben akad ki a tudásunkra.....*znájjes?*” ’*zálik* ’beszámoló’, *znájjes?* ’érted?’

„*серьозно?* Nem tudom eldönteni, h sirjak vagy nevessek. Beteg a világ..” ’komolyan’

„ez de régen volt...*bozsemej*” ’istenem’

A példák alapján a megnyilatkozásokban egyértelműen az egyszavas kódváltás dominanciája figyelhető meg, de a gyűjtött anyagban mondat szintű kódváltás is előfordult kisebb arányban, de ennek okairól csak feltételezéseim lehetnek, mivel nincs tudomásom a kontextusról, a célközösségről, akiknek szól. A megnyilatkozások mindannyiszor más adatközlőnél jelentek meg. Mivel az adatközlő magyar nemzetiségű az ukrán nyelvű kiírás oka a beszédpartner anyanyelvéhez való igazodás lehet, vagy nyelvi játék:

„Простой мастер класс о том как сделать снеговика-игрушку из носка” ’Egyszerű mesterkurzus, hogyan állítsunk hóembert zokniból’.

„Больше не забыть это лето!” ’Ne feledjétek ezt a nyarat’.

Kölcsönszavak és a nyelvjárási jelenségek is megjelennek bár kisebb arányban. Kölcsönszavaknál minden esetben közvetlen kölcsönzés figyelhető meg:

„mi ez a *kámáz*” *Kamaz* ’teherautó’.

„Go dolgozni, jó lesz a *szmena*” *Szmena* ’műszak’.

„hol van a *zápázt*?” *Zápász* ’tartalék’.

„jól néz ki az *pelmenyi*, én is megenném”. *Pelmenyi* ’húsos derelye’

„Jo lenne ha Eszter tudna hozni valamilyen *szpravkat*,ha tud”. *Szprávka* ’igazolás’.

A példákban nyelvjárási jellegzetességek is megjelennek. A leggyakrabban előforduló sajátosság a köznyelvi *l* mássalhangzó helyett álló *j*: „te *jány*, te *jány*”. Ezen kívül akad példa egyéb jelenségekre:

1. hátravetett igekötős szerkezet, hozzákapcsolva a folyamatosságot érzékeltető *fele* szót: „már töltöm *felfele*”,
2. *oszt* alakban való előfordulás: „Ki jön *oszt* szánkózni?”
3. Az *l* pótló nyúlásos kiesése *ol/öl* hangkapcsolatban, amelyhez diftongus is kapcsolódik: „ez meg hol *vóut*”
4. Szóvégi magánhangzó elhagyása: „*mennyé má*”.

A kérdőív következő pontjában arról kérdeztem az adatközlőket, hogy előfordult-e, hogy chat-beszélgetésekben, bejegyzésekben nyelvjárási elemeket, tájszókat és/vagy orosz/ukrán nyelvi szavakat, kifejezéseket használtak vagy ezekkel találkoztak. Erre a túlnyomó többség igennel válaszolt.

Ezt követően arra kértem őket, hogy amennyiben az előző kérdésre adott válaszuk igen volt, írjanak néhány példát. 53 adatközlőtől érkeztek adatok, és összesen 132 szó gyűlt össze, egyes szavakat többen is említettek. Az alábbi táblázatok az általuk írt szavakat tartalmazza és azok előfordulási gyakoriságát:

Orosz/ukrán kölcsönszók	Előfordulás
<i>paszport</i> 'személyi igazolvány',	18
<i>grecka</i> 'hajdina'	6
<i>pelmenyi</i> 'húsos derelye'	5
<i>bánka</i> 'befőttésüveg', <i>bulocska</i> 'zsemle', <i>bagázsnyik</i> 'csomagtér'	4
<i>práva</i> 'jogosítvány', <i>pápka</i> 'mappa', <i>marsutka</i> 'iránytaxi'	3
<i>szprávka</i> 'igazolás', <i>elektricska</i> 'személyvonat', <i>szitka</i> 'háló', bevásárló táska' <i>májka</i> 'atléta', <i>podjezd</i> 'bejárat'	2
<i>poveszka</i> 'katonai behívó', <i>povorot</i> 'irányjelző', <i>aparát</i> 'készülék', <i>misál</i> 'zavar', <i>váfli</i> 'ostya, nápolyi', <i>zápász</i> 'pótalkatrész', <i>csájnyik</i> 'teáskanna', <i>dezsural</i> 'ügyel, szolgálatban van', <i>ocsered</i> 'sorrend', <i>várenyiki</i> 'krumplis derelye', <i>kártocska</i> 'adatlap', <i>szkrepki</i> 'gémkapocs', <i>pácska</i> 'köteg, csomag', <i>borscsleves</i> 'ukrán céklaleves', <i>remontol</i> 'felújít', <i>károcse</i> 'röviden', <i>kvász</i> 'erjesztett gabonaital', <i>sztipi</i> 'ösztöndíj', <i>pára</i> 'órapár', <i>szeszio</i> 'ülésszak'	1

Orosz/ukrán nyelvi szavak	Előfordulás
<i>dáváj</i> 'gyerünk'	18
<i>dobre</i> , <i>dobri</i> 'jó'	12
<i>da</i> 'igen'	11
<i>tyípa</i> 'töltelékszó'	10
<i>gyákujju</i> , <i>szpászibá</i> 'köszönöm'	6
<i>mologyec</i> 'ügyes'	5
<i>zálík</i> , <i>zálíkovka</i> 'beszámoló', <i>so?</i> 'mi?', <i>prikol</i> 'tréfa'	4
<i>Bláty</i> 'káromkodás', <i>znáju</i> 'tudom', <i>privet</i> , <i>poká</i> 'szia'	3
<i>nu</i> 'na', <i>ne perezsévaj</i> 'ne izgulj', <i>szusnyák</i> 'szomjúság', <i>kányesno</i>	2

Orosz/ukrán nyelvi szavak	Előfordulás
'világos', <i>násomú</i> 'miénk', <i>Bozse moj</i> 'istenem', <i>vopse</i> 'töltelékszó', <i>gyevuska</i> 'lány', <i>proszto</i> 'egyszerű'	
<i>zaraz</i> 'rögtön', <i>dumáju</i> 'gondolom', <i>krászavicá</i> 'szépség', <i>fajna</i> 'szép', <i>uzsászj</i> 'szörnyű', <i>podruzsenyka</i> 'barátnő', <i>sztudent</i> 'tanuló', <i>szuszid</i> 'szomszéd', <i>ne bida</i> 'nem baj', <i>krutěj</i> 'meredek', <i>kursova</i> 'évfolyam', <i>ucseny</i> 'tanuló', <i>peredzvonyit</i> 'visszahív', <i>pizgyec</i> 'káromkodás', <i>idé</i> 'gyere', <i>szuká</i> 'káromkodás', <i>pésé</i> 'írj', <i>jászno</i> 'világos', <i>háráso</i> 'jó', <i>ànu</i> 'na', <i>blyin</i> 'töltelékszó', <i>zdorov</i> 'egészség', <i>prisztávka</i> 'elképzelés', <i>ták</i> 'igen', <i>dobrá nyics</i> 'jó éjt', <i>tupėj</i> 'buta', <i>tumán</i> 'köd' (ködös agyú, hülye jelentésben), <i>novénká</i> 'újdonság', <i>drusza</i> 'barát'	1

Nyelvjárási elemek	Előfordulás
<i>vót</i> 'volt'	5
<i>jány</i> 'lány', <i>jösztök</i> 'jöttek', <i>oszt</i> 'azután'	4
<i>kellesz</i> 'kell', <i>má, mán</i> 'már'	2
<i>erigy</i> 'eredj', <i>lássuk</i> 'látjuk', <i>vider</i> 'vödör', <i>máma</i> 'ma', <i>nől</i> 'nő', <i>kén</i> 'kellene', <i>aztat</i> 'azt', <i>lapcsánka</i> 'fűszeres, zsiradékban sült, reszelt nyers burgonyából készült lepény', <i>zoknyi</i> 'zokni', <i>szerusz</i> 'szervusz', <i>buszval</i> 'busszal', <i>vonatval</i> 'vonattal', <i>felfele</i> 'fel', <i>honnét</i> 'honnan', <i>fekőttem</i> 'felkeltem'	1

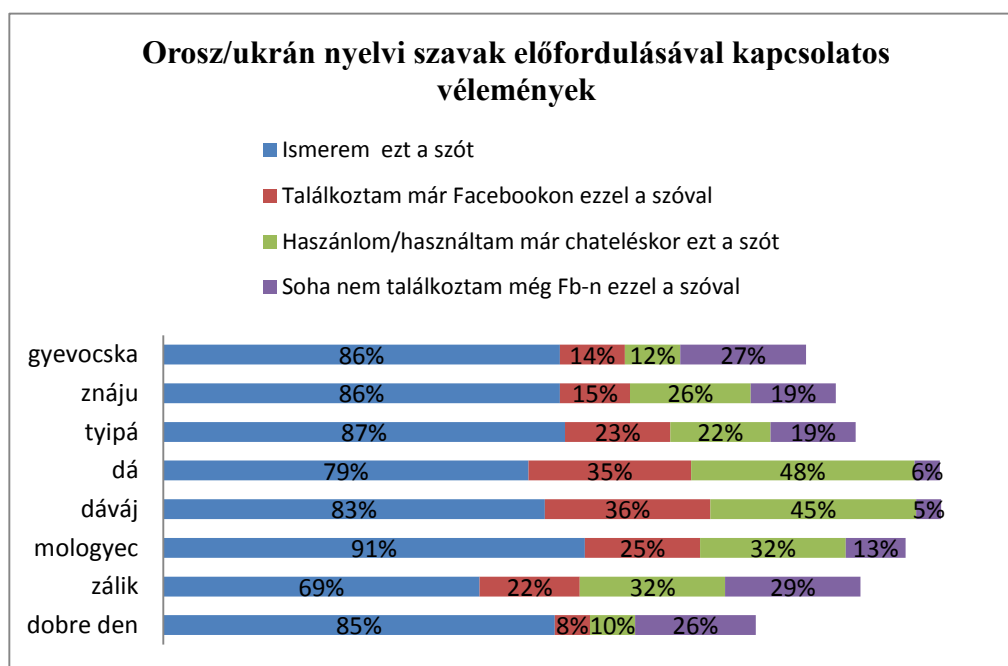
A táblázatban szereplő nyelvjárási jelenségek között, feltűnik egy-két olyan jelenség, ami az eddigi elemzésekben nem bukkant fel, az egyik ilyen, a *zoknyi* esetében a megfigyelhető palatalizációs jelenség, illetve a *buszval*, *vonatval* esetében a *-val*, *-vel* rag nem hasonul.

Előfordult az adatbázisban néhány olyan szó is, amely használhatatlan volt, mert egyik kategóriába sem sorolhatók be, például: *létra*, *krumpli*, *paszuly*, *biznisz*, *brigád*, *fehérasszony*, *tuti*, *mizu*.

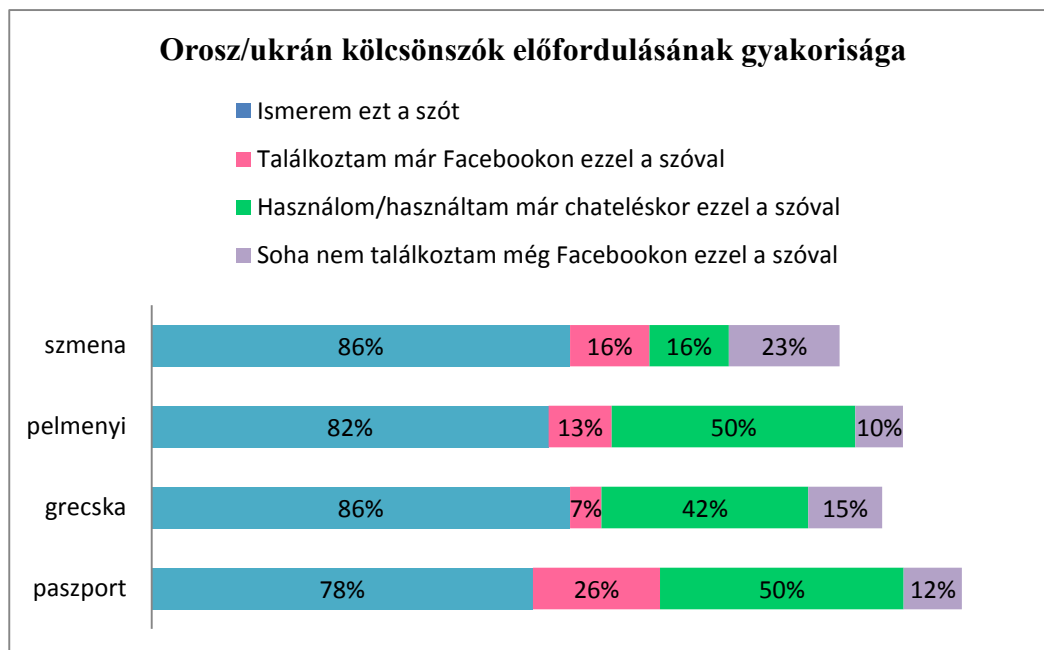
Az előzőlegesen bemutatott megfigyeléses módszer eredményeként én magam is felállítottam egy listát, azon jelenségekről, amelyek a leggyakrabban fordultak elő, és következőkben ezekről a szavakról kértem ki adatközlőim véleményét. A kitöltőknek minden esetben választani kellett az adott lehetőségekből legalább egyet, de akár több válaszlehetőség is bejelölhető volt. Az általam összegyűjtött szavak a következők voltak: *dobre den* 'jó napot', *paszport* 'személyi igazolvány', *grecka* 'hajdina', *szmena* 'műszak', *pelmenyi* 'húsos derelye', *zálik* 'beszámoló', *mologyec* 'ügyes', *dáváj* 'gyerünk', *dá* 'igen', *tyipá* 'töltelékszó', *znáju* 'tudom', *jóu van* 'jól van', *jány* 'lány', *oszt* 'azután', *vót* 'volt', *má* 'már', *gyevocska* 'kislány'.

Az eredményeket az alábbi diagram szemlélteti:

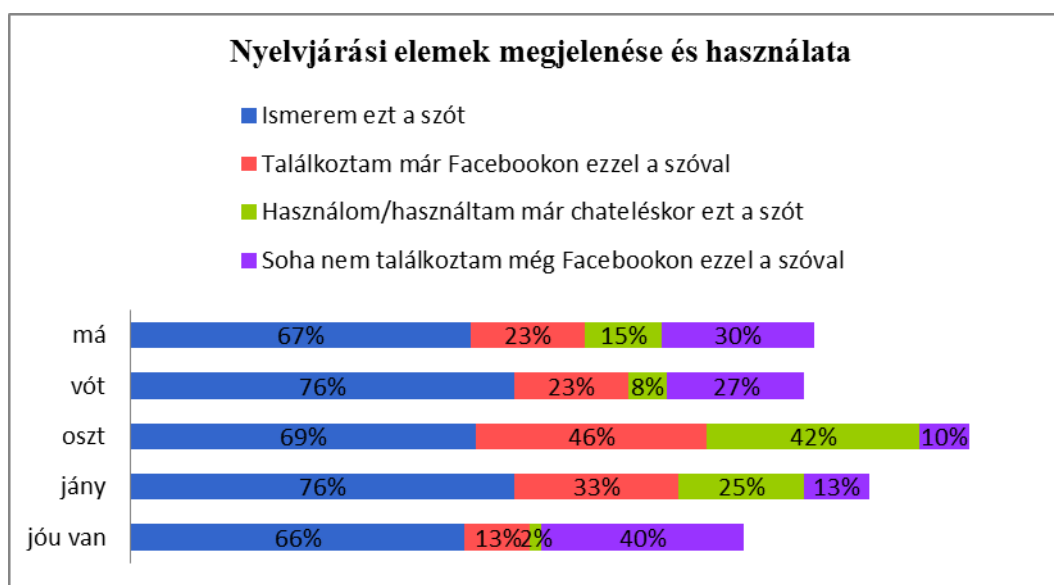

Az adatközlők túlnyomó többsége, a saját bevallásuk alapján, ismerik a megadott orosz/ukrán nyelvi szavakat, és minden szót valamennyien használnak is. Az adatok azt mutatják, hogy a *dá* (48%) és a *dáváj* (45%) szónak a leggyakoribb az előfordulás, ezután következik a *mologyec* és a *zálik*, melyeknek előfordulási gyakorisága (32%) megegyező. Ez a sorrend többnyire megegyezik az előbbi táblázatban szereplő orosz/ukrán nyelvi szavak sorrendjével.

A következő diagram a kölcsönszók használatával és előfordulásával kapcsolatos adatokat mutatja:

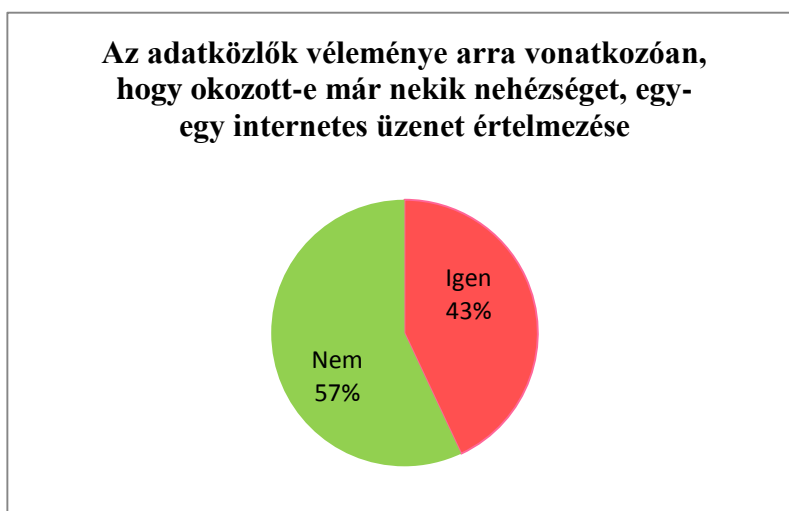

Az itt felsorolt kölcsönszókat a legtöbbben ismerik, és a százalékokból láthatóan többen is használják, mint például az orosz/ukrán nyelvi szavat. A *paszport* és *pelmenyi* szónak a leggyakoribb az előfordulása (az adatközlők 50%-a használja), kisebb arányban, de a *grecska* szót is sokan (42%) használják, a *szmena* szót, viszont a többihez képest láthatóan kevesebben. Ezek az eredmények is hasonló arányt mutatnak a táblázatban szereplő sorrenddel, annyi eltéréssel, hogy a kért szavakban a *paszport* jóval többször fordul elő, mint a *pelmenyi*, a diagram alapján pedig a két szó használati arány azonos.

A nyelvjárási jelenségeket bemutató diagram eredményei láttán, elsősorban az a feltűnő, hogy annak ellenére, hogy a kérdőívet magyar fiatalok töltötték ki és magyar (nyelvjárási) szavakat tartalmaz, a százalékok alapján kevesebben ismerik, mint például az orosz/ukrán nyelvi szavakat, vagy a kölcsönszókat. A legnagyobb előfordulású szónak az 'azután' jelentésben használt *oszt* (42%) mutatkozik, a legkisebb arányban pedig *vót* szót használják. Ugyanakkor a diagramon feltüntetett százalékok szerint gyakrabban találkoznak nyelvjárási jelenségekkel, mint kölcsönszókkal. A táblázat, amelyben a szógyűjtés eredményét közöltem, is lényegesen kevesebb nyelvjárási jellegű szót tartalmaz, mint orosz/ukrán szavakat és kölcsönszókat, de azok alapján a *vót* előfordulása mutatkozott a leggyakoribbnak, azután az *oszt* és a *jány*.

A továbbiakban az is érdekelt, hogy előfordultak-e olyan esetek, amikor egy-egy üzenet, poszt, kommentár értelmezése nehézséget okozott, és amennyiben igen, ez leginkább milyen okokra vezethetőek vissza. Az adatközlők többségénél nem szokott megértési probléma adódni, de 40-en mégis igennel válaszoltak, és erre okokat is felsoroltak.

A kitöltőktől kapott válaszok alapján összegyűjtöttem a tipikus okokat, amelyeket a következő táblázatban szemléltetek:

Értelmezési nehézséget okozó nyelvhasználati sajátosságok	Előfordulás
Helyesírási hibák	16
Értelmezhetetlen, pontatlan fogalmazás	14
Központosítás hiánya	5
Gyorsaságból adódó elgépelés	5
Rövidítések	4
Az ukrán nyelv ismeretének hiánya	4

Az eredmények tehát azt mutatják, hogy a legtöbb problémát a felhasználók számára a helyesírási hibák és az értelmezhetetlen fogalmazásmód okozza, bár megemlítik a második nyelv ismeretének hiányát is, de ennek a válasznak az előfordulási aránya a legkisebb.

ÖSSZEFOGLALÁS

Szakedolgozatomban az internetes kommunikáció olyan sajátosságait vizsgáltam, amelyek még viszonylag feltáratlanok a nyelvészeti kutatásokban. Kárpátalja soknemzetiségű térség, ahol a nyelvek hatnak egymásra, és ez a mindennapos kommunikáció során számos helyzetben és szituációban megmutatkozik. Az ott élő közösség számára természetes és tudatos jelenség a nyelvek váltogatása és a környező szláv nyelvekből átvett kölcsönzések, amelyek már beintegrálódtak a magyar nyelvbe. Ebből kifolyólag a Kárpátalján beszélt magyar nyelv változatai egyrészt bizonyos sajátosságok tekintetében megegyeznek a magyarországi változatokkal, másrészt viszont el is térnek azoktól a szláv nyelvi hatás miatt. Ezt a változatosságot ezért érdemes olyan közegben vizsgálni, ahol az egyén kötöttségek nélkül használhatja az alapnyelvét a kommunikáció során, és erre jó színtérnek bizonyulhat a Facebook, ami interaktív beszélgetést tesz lehetővé és kitölti az emberek mindennapjait.

A munka során a kétnyelvűségi hatásból következő kódváltást illetve szókölcönzést és a területre jellemző nyelvjárási sajátosságokat vizsgáltam a kárpátaljai magyar fiatalok internetes kommunikációjában.

A dolgozat készítése során résztvevő megfigyelést és kérdőíves felmérést végeztem, abból a célból, hogy először is megfigyeljem ténylegesen hogyan jelennek meg a kontaktushatások az üzenetekben, kommentárokból, másrészt pedig hogy kiderítsem egyes adatközlők véleményét a vizsgált sajátosságok internetes előfordulásáról és használatáról.

A résztvevő megfigyelés eredményei azt mutatják, hogy kódváltás, szókölcönzés és nyelvjárási sajátosságok is megjelennek az internetes kommunikációban. Legnagyobb arányban az egyszavas kódváltás jellemző, ezt követik a nyelvjárási jelenségek, legkisebb arányban pedig az orosz/ukrán kölcsönzések használata. A kérdőív alapján az adatközlők 83%-a szerint is előfordulnak a vizsgált jelenségek az internetes kommunikációban, és a többségük példákat is fel tudott sorolni erre vonatkozóan.

A kérdőívhez összegyűjtöttem néhány orosz/ukrán nyelvi szót, kölcsönzést, és néhány tipikus nyelvjárási jelenséget tartalmazó szót, amelyek a megfigyelés során a legtöbb adatközlőnél megjelentek, majd megkérdeztem a kitöltőktől, hogy ismerik-e illetve használják/használták-e már az adott szavakat chateléskor. Az eredményeket illetően az orosz/ukrán nyelvi szavak és kölcsönzések esetében az adatközlők 70–80%-a jelölte be, hogy ismeri az adott szót, az adatközlők fele használja is azokat, és átlagosan csak 15–18%-a vélekedett úgy, hogy soha nem találkozott még Facebookon az adott jelenségekkel. Mind a

vendégszókat, mind a kölcsönszókat bemutató diagramoknál látható, hogy a szavak megítélése többnyire arányos változásokat mutat. A nyelvjárási elemeket tartalmazó szavakat illetően már változatosabb egyes jelenségek megítélése. Itt az adatközlők már csak 60–70%-a jelölte be, hogy ismeri az adott szavakat, és egy jelenség kivételével a többi használati aránya nagyon alacsony volt.

A fentiek alapján a két módszerrel gyűjtött anyag bizonyos jelenségeknél eltérő eredményeket mutat. Amíg a megfigyelés során a nyelvjárási elemek jelentek meg nagyobb arányban a kölcsönszókkal szemben, addig a kérdőíves adatok alapján mind a szógyűjtés, mint pedig az egyes szavak használatát illetően a kölcsönszók használati aránya bizonyult nagyobb mértékűnek.

A kérdőíves felmérés nyelvjárási elemeire vonatkozó eredményeket befolyásolhatta az a helyzet, hogy konkrétan rákérdeztem egyes elemekre, és ebben az esetben előjöttek a felhasználóknál azok a sztereotípiák, amelyeket e jelenségekkel szemben általában támasztanak. A spontán üzeneteikben azonban láthatóan megjelennek, és sok esetben érezhetően tudatos, illetve játékos módon. Ebből az a következtetés vonható le, hogy a saját közösségükön belül a fiatalok bátran használják az alapnyelvüket, és azokat a nyelvváltozatokat, amelyek a közvetlen környezetükben előfordulnak, az identitásuk és az azonos csoporthoz tartozás kifejezéseként. Másrészt, a spontán kommunikáció és a kommunikációban résztvevők közötti közvetlen kapcsolat miatt nem arra figyelnek, hogy hogyan beszélnek, hanem arra, hogy a kommunikáció minél gyorsabb és interaktívabb legyen.

Összességében a szakdolgozat elején felállított hipotézisek beigazolódtak, először is mind a kétnyelvűségi hatások, mind pedig a területre jellemző nyelvjárási jellegzetességek is megfigyelhetők az internetes kommunikációban. Továbbá, az adatok alapján az is bebizonyosodott, hogy a magyar fiatalok többsége számára nem okoz megértési nehézségeket a második nyelv hatása és annak a magyar szövegben való megjelenése, hiszen a nyelvek váltogatása Kárpátalján természetes és mindennapos jelenség. Az adott közösségi oldal jó felületnek bizonyult a spontán kommunikáció megfigyelésére, annak okán, hogy ebben a kommunikációs formában a felhasználók szégyenérzet nélkül használhatják a birtokukban lévő nyelvváltozatok közül a számukra legtermészetesebbet, mivel a kommunikációs cél nem az, hogy hogyan fejezik ki magukat, hanem az, hogy az interakció minél közvetlenebbül és sikeresebben menjen végbe. Az internetes üzenetekben megjelenő különféle nyelvhasználati sajátosságok sokasága pedig idővel sokkal általánosabbá és megszokottabbá válhat majd azok számára is, akik negatívan viszonyulnak egyes nyelvváltozatokhoz, és elfogadottabbá válik

majd az a szemlélet, amelyet a társas nyelvészettel foglalkozó kutatók hangsúlyoznak, azzal kapcsolatban, hogy a nyelvváltozatok a nyelvi rendszer szempontjából egyenértékűek, amelynek alapvető funkciója az identitásjelzés, ezért nem kell leszoktatni az embereket, hogy informális helyzetekben úgy beszéljenek, ahogy az elsődleges környezetükben tanulták.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Andó Éva 2010. E-nyelv, netbeszéd. *Tudományos közlemények. E-világi trendek* 23: 31–46. Budapest, Általános Vállalkozási Főiskola.
http://epa.oszk.hu/02000/02051/00013/pdf/EPA02051_Tudomanyos_Kozlemenyek_23_031-046.pdf Letöltve: 2015. 11. 07.
- Auer, Péter 1988. A conversation analytic approach to code-switching and transfer. In: Heller, Monica szerk., *Codeswitching. Anthropological and sociolinguistic perspectives*. Berlin, Mouton de Gruyter. 187–213.
- Babbie, Earl 2006. *A társadalomtudományi kutatás gyakorlata*. Budapest, Balassi Kiadó.
- Balogh Lajos 1993. Néhány megjegyzés a kárpátaljai magyar nyelvhasználatról. *Magyar Nyelv* 89: 225–229.
- Bartha Csilla 1993. *Egy amerikai magyar közösség nyelvhasználatának szociolingvisztikai megközelítései*. Kandidátusi értekezés. Budapest, kézirat.
- Bartha Csilla 1998. *A szociolingvisztika alapjai*. Budapest, ELTE BTK Mai Magyar Nyelvi Tanszék.
- Bartha Csilla 1999. *A kétnyelvűség alapkérdései*. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Benczik Vilmos 2001a. *Nyelv, írás, irodalom kommunikációelméleti megközelítésben*. Budapest, Trezor Kiadó.
- Benczik Vilmos 2001b. Másodlagos szóbeliség és mobil telefónia. In: Nyíri Kristóf szerk., *A 21. századi kommunikáció új útjai. Tanulmányok*. Budapest, MTA Filozófiai Kutatóintézete/Westel. 11–23.
- Benő Attila 2004. *A kölcsönszó jelentésvilága. A román-magyar nyelvi érintkezés lexikai-szemantikai kérdései*. Kolozsvár, Erdélyi Múzeum Egyesület.
- Bódi Zoltán 2004. *A világháló nyelve. Internetezőők és internetes nyelvhasználat a magyar társadalomban*. Budapest, Gondolat Kiadó.
- Crystal, David 1998. *A nyelv enciklopédiája*. Budapest, Osiris Kiadó.
- Csernicskó István szerk. 2003. *A mi szavunk járása. Bevezetés a kárpátaljai magyar nyelvhasználatba*. Ungvár, PoliPrint Kft.

- Csernicskó István szerk. 2010. *Megtart a szó. Hasznosítható ismeretek a kárpátaljai magyar nyelvhasználatról*. Budapest–Beregszász, MTA Magyar Tudományosságért Külföldön Elnöki Bizottsága–Hodinka Antal Intézet.
- DeVito, Joseph, A. 1966. Psychogrammatical factors in oral and written discourse by skilled communicators. *Speech Monograph* 33: 73–76.
- DeVito, Joseph A. 1967. Levels of abstraction in spoken and written language. *Journal of Communication* 17: 354–361.
- Érsok Nikoletta Ágnes 2007. *Az internetes kommunikáció műfajai. Különös tekintettel az interaktív magánéleti műfajokra*. Doktori disszertáció. Eötvös Loránd Tudományegyetem. <http://doktori.btk.elte.hu/lingv/ersoknikoletta/diss.pdf> Letöltve: 2015. október 28.
- Fazekas Orsolya 2012. Kódváltási stratégiák a romániai internetes naplók nyelvhasználatában. In: Parapatics Andrea szerk., *Doktoranduszok a nyelvtudomány útjain. A 6. félévű konferencia*. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó. 72–80.
https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/8080/Kodvaltasi_strategiak_FAZAK_AS.pdf?sequence=1 Letöltve: 2015. 10. 29.
- Gal, Susan 2014. Mi a nyelvcsere és hogyan történik? In: Presinszky Károly összeáll. *Szociolingvisztikai és dialektológiai szöveggyűjtemény*. Nitra, Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara. 90–98.
- Gazdag Vilmos 2014. *Orosz/ukrán nyelvi hatás a kárpátaljai magyar nyelvjárásokban*. Jegyzet. Beregszász. <http://www.genius-ja.uz.ua/sites/default/files/csatolmanyok/soos-kalman-osztondijprogram-jegyzettamogatasi-palyazat-nyertesei-546/gazdagvilmosjegyzetx.pdf> Letöltve: 2015.11.09.
- Goody, Jack–Watt, Ian 1998. Az írásbeliség következményei. In: Nyíri Kristóf–Szécsi Gábor szerk., *Szóbeliség és írásbeliség. A kommunikációs technológiák története Homérosztól Heideggerig*. Budapest, Áron Kiadó. 111–128.
- Goody, Jack. 1998. Nyelv és írás. In: Nyíri Kristóf–Szécsi Gábor szerk., *Szóbeliség és írásbeliség. A kommunikációs technológiák története Homérosztól Heideggerig*. Budapest, Áron Kiadó. 189–221.
- Gósy Mária 1999. *Pszicholingvisztika*. Budapest, Corvina Kiadó.
- Grosjean Francois 1982. *Life with Two Languages: An Introduction to Bilingualism*. Cambridge, Harvard University Press.

- Grosjean, François 1992. Another view of bilingualism. In: Harris Richard J. szerk., *Cognitive Processing in Bilinguals*. Amsterdam, Elsevier Science Publications. 51–62.
- Haugen, Einar 1950. The analysis of linguistic borrowing. *Language* 26: 210–231.
- Hoffmann, Charlotte 1991. *An introduction to bilingualism*. London, Longman.
- Horváth Katalin 1976. *A kárpátontúli magyar nyelvjárások magánhangzó-rendszere*. Egyetemi jegyzet. Ungvár, Az USZSZK Felső- és Szakközépoktatásügyi Minisztériuma–Uzshorodi Állami Egyetem. 54.
- Horváth Katalin–Lizanec Péter 1993. A kárpátaljai magyar nyelvjárások főbb sajátosságairól. In: Lizanec Péter–Horváth Katalin szerk., *Az ungvári hungarológiai intézet tudományos gyűjteménye*. Ungvár–Budapest, Intermix Kiadó.
- Juhász Valéria 2008. Egy internetes honlap, az iwiw szegedi felhasználóinak szociolingvisztikai vizsgálata, különös tekintettel a nemre és a korra. *Modern Nyelvoktatás* 1–2: 61–75.
<http://www.juhaszvaleria.hu/wp-content/uploads/2010/03/iwiw-gender-nyelvhasznalat-modernnyelvoktatasban1.pdf> Letöltve: 2016. 01. 28.
- Juhász Valéria 2011. Az azonnali üzenetküldő (IM) rendszerekről és az üzenetküldések néhány diskurzussajátosságáról. In: Gecső Tamás–Kiss Zoltán szerk., *Az alkalmazott nyelvészet integritásának kérdései*. Budapest, Tinta Könyvkiadó. 113–127.
<http://www.juhaszvaleria.hu/wp-content/uploads/2010/05/Az-Im-rendszerekrol-es-egyeb-saj%C3%A1tosságairol.pdf> Letöltve: 2016. 01. 28.
- Juhász Valéria 2013. A blog műfaji attribútumai. In: Tóth Szergej szerk., *Alkalmazott nyelvészeti kutatások a Kárpát-medencében*. Budapest–Szeged, MANYE–Szegedi Egyetemi Kiadó Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó. 155–158.
<http://mek.oszk.hu/11700/11730/11730.pdf> Letöltve: 2016. 01. 28.
- Kiss Jenő 2000. *Magyar nyelvjárástani kalauz*. Magyar Nyelvészeti Továbbképzési Füzetek 3. Budapest, ELTE Mai Magyar Nyelvi Tanszék.
- Kiss Jenő szerk. 2001. *Magyar dialektológia*. Budapest, Osiris Kiadó.
- Kiss Jenő 2002. *Társadalom és nyelvhasználat. Szociolingvisztikai alapfogalmak*. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Kótyuk István 1995. *Anyanyelvünk peremén*. Ungvár–Budapest, Intermix Kiadó.
- Krajnik Ildikó 2010. *Igazolás, szprávká vagy dovidka? (Orosz és ukrán kölcsönszavak szociolingvisztikai vizsgálata Kárpátalján)*. Szakdolgozat. Debrecen.
http://mnytud.arts.klte.hu/szakdolgozat/1659/krajnik_i_1659.pdf

- Laihonen, Petteri 2003. Interakció-kutatások a telefonbeszélgetés nyitó szakaszáról. *Világosság* 1–2: 146–155. <http://www.vilagosság.hu/pdf/20050906181705.pdf> Letöltve: 2016. 01. 28.
- Lanstyák István 2000. *A magyar nyelv Szlovákiában*. Budapest–Pozsony, Osiris Kiadó–Kalligram Könyvkiadó.
- Lanstyák István 2006. A kölcsönzavak rendszerezéséről. In: *Nyelvből nyelvbe. Tanulmányok a szókölcönzésről, kódváltásról és fordításról*. Pozsony, Kalligram Könyvkiadó. 15–56.
- Lanstyák István 2009. *A magyar beszélt nyelv sajátosságai*. Karakteristiky mad'arského hovoreného jazyka. Pozsony – Bratislava, STIMUL 14–17.
- Márku Anita 2008. *Érvényes történetek. Nyelvválasztási és kódváltási kommunikációs stratégiák a kárpátaljai magyar fiatalok körében*. Monográfia. Rákóczi-füzetek XLVIII. Ungvár–Beregszász, PoliPrint Kft.–KMF.
- Márku Anita 2013. „Po zákárpátszki”. *Kétnyelvűség, kétnyelvűségi hatások és kétnyelvű kommunikációs stratégiák a kárpátaljai magyar közösségben*. Monográfia. Ungvár, „Líra” Poligráfcentrum.
- Mobilizálódik2014 = Mobilizálódik a közösségi élet. *KutatóCentrum* 2014. 11. 19. <http://www.kutatozentrum.hu/hirek/2014/cikk-300/mobilizalodik-a-kozossegi-élet>. Letöltve: 2016. 03. 16.
- Molnár József–Molnár D. István 2005. *Kárpátalja népessége és magyarsága a népszámlálási és népmozgalmi adatok tükrében*. Beregszász, Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség Tankönyv- és Taneszköztanácsa. 26.
- Navracsecs Judit 2010. A kétnyelvű beszédprodukciónak jellegzetességei. *Iskolakultúra* 2010/10: 3–16. <http://www.iskolakultura.hu/ikultura-folyoirat/documents/2010/2010-10.pdf> Letöltve: 2016. 02. 01.
- Nyíri Kristóf 1999. *Multimédia és új bölcsészettudomány*. Előadás <http://www.hunfi.hu/nyiri/termtud.htm> Letöltve: 2015. 09. 02.
- O'Donnell, Roy C. 1974. Syntactic differences between speech and writing. *American Speech* 49: 102–111.
- Ong, Walter J. 1967. *The presence of the word. Some prolegomena for cultural and religious History*. New Haven and London, Yale University Press.
- Ong, Walter J. 1982. *Orality and literacy. The technologizing of the Word*. London–New York, Methuen.
- Ong, Walter J. 2010. *Szóbeliség és írásbeliség*. Budapest, AKTI–Gondolat Kiadó.

- Pap Mária–Pléh Csaba 1972. Nyelvhasználat és társadalmi helyzet. Szociolingvisztikai vizsgálat hatéves fővárosi gyerekek körében. *Szociológia* 2: 211–234.
- Poole, Millicent–Field, T. W. 1976. A comparison of oral and written code elaboration. *Language and Speech* 19: 305–311.
- Porkoláb Ádám 2015. Az iskolában elsajátított írott nyelvi norma presztízse az internetes kommunikációban. *Iskolakultúra* 25/11: 75–89. <http://www.iskolakultura.hu/ikultura-folyoirat/documents/2015/11/06.pdf> Letöltve: 2016. 01. 31.
- Réger Zita 2002. *Utak a nyelvhez. Nyelvi szocializáció és nyelvi hátrány*. Budapest, Soros Alapítvány–MTA Nyelvtudományi Intézet.
- Sándor Klára 1999. Szociolingvisztikai alapismeretek. In: Galgóczi László szerk., *Nyelvtan, nyelvhasználat, kommunikáció*. Szeged, JGYF Kiadó. 133–171. http://mnytud.arts.unideb.hu/tananyag/szociolingvisztika/sk_szla.pdf Letöltve: 2016. 03. 13.
- Sándor Klára 2002. A nyelvi arisztokratizmus alkonya. In: Nyíri Kristóf szerk., *Mobilközösség – mobilmegismerés*. Budapest, MTA Filozófiai Kutatóintézete. 67–77.
- Sándor Klára 2004. A zsebben hordott mentális biztonság. *Világosság* 7: 13–22. <http://www.vilagosság.hu/pdf/20050120140454> Letöltve: 2015. 09. 02
- Sándor Klára 2011. *Olvasáskutatás*. Eger, Eszterházy Károly Főiskola. 73. http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0005_06_olvasaskutatas_scorm_11/1135_elsdleges_szbelisg_rsbelisg_msodlagos_szbelisg.html Letöltve: 2016. 03. 13.
- Sándor Klára 2015. Hogyan keletkeznek a nagyon nyelvjárások. *Nyelv és Tudomány* 2015. május 19. <http://www.nyest.hu/hirek/hogy-keletkeztek-a-nagyon-nyelvjarasok> Letöltve: 2015. 12. 16.
- Simon Viktória 2014. Modern kódkeveredés: az internetes nyelvhasználat hatásai fiatalok írásbeli fogalmazásaiban. *Anyanyelv-pedagógia* 1. <http://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=497> Letöltve: 2016. 01. 31.
- Skutnabb–Kangas, Tove 1984. *Bilingualism or Not: The Education of Minorities*. Clevedon, Avon, Multilingual Matters.
- Szilágyi N. Sándor 2014. Változik a helyesírás – vagy rontjuk vele tovább a nyelvünket? *Nyelv és Tudomány* 2014. június 3. <http://www.nyest.hu/hirek/valtozik-a-helyesiras-br-vagy-rontjuk-vele-tovabb-a-nyelvunket> Letöltve: 2016. 02. 26.
- Trudgill, Peter 1997. *Bevezetés a nyelv és társadalom tanulmányozásába*. Szeged, JGYTF Kiadó.

- Veszelszki Ágnes szerk. 2012. *Netszótár. @-tól a Zuckerbergnetig*. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó.
- Veszelszki Ágnes 2013. A digilektus hatása az írásbeli és a szóbeli kommunikációra egy kérdőíves vizsgálat alapján. In: *Magyar Nyelvőr* 3: 248–274.
<http://nyelvor.c3.hu/period/1373/137302.pdf> Leöltve: 2016. 02. 01.
- Veszelszki Ágnes 2015. Érzelemkifejezési módok a digitális kommunikációban: emotikonok és reakciógif-ek. *Magyar Nyelvőr* 1: 74–85.
<http://nyelvor.c3.hu/period/1391/139105.pdf> Letöltve: 2016. 02. 01.
- Wardhaugh, Ronald 1995. *Szociolingvisztika*. Budapest, Osiris Kiadó.
- Weinreich, Uriel 1953. *Languages in Contact: Findings and Problems*. New York, Linguistic Circle.

MELLÉKLET

Nyelvhasználati kérdőív

1/1. oldal

Nyelvhasználati kérdőív

A kérdések célja az internetes kommunikáció nyelvhasználati sajátosságainak elemzése. A kérdőív névtelen, ebből kifolyólag kérlek töltsd ki annak minden pontját. A válaszok kizárólag tudományos célra lesznek felhasználva.

Nem:*

- Nő
 Férfi

Születési év:*

Lakhely (település neve):*

Másold ki Facebook oldaladról a legutóbbi 10 üzenőfalí bejegyzésed, posztod, kommented.

Fontos, hogy a bejegyzések, posztok, kommentek szövegét ugyanúgy másold át, ahogy az üzenőfalón szerepel (ne javíts ki benne helyesírási hibákat, ne fogalmazd át a szöveget). A legoelszerűbb, ha erre a másolás-beillesztés módszert használod. Az legutóbbi bejegyzésedet az üzenőfaladon, a tevékenységnaplóra kattintva tudod megtekinteni.

Előfordult-e már veled, hogy egy Facebookon kapott üzenetet, kommentet, posztot nehezen tudtál értelmezni?*

- Igen
 Nem

Ha igen, mi volt ennek az oka?

Előfordult-e már, hogy chat-beszélgetésekben, üzenetekben tájszókat és/vagy oroszukrán nyelvi szavakat, kifejezéseket használtál vagy olvastál?*

- Igen
 Nem

Ha igen, írd néhány példát.

Jelöld, mi a véleményed az alábbi szavakról (több válaszlehetőség is bejelölhető).

dobre den*

- Ismerem ezt a szót
- Gyakran találkozom a Facebook üzenőfalán ezzel a szóval
- Használok/használtam már chateléskor ezt a szót
- Soha nem találkoztam még Facebookon ezzel a szóval

paszport*

- Ismerem ezt a szót
- Gyakran találkozom a Facebook üzenőfalán ezzel a szóval
- Használok/használtam már chateléskor ezt a szót
- Soha nem találkoztam még Facebookon ezzel a szóval

grecska*

- Ismerem ezt a szót
- Gyakran találkozom a Facebook üzenőfalán ezzel a szóval
- Használok/használtam már chateléskor ezt a szót
- Soha nem találkoztam még Facebookon ezzel a szóval

pelmenyi

- Ismerem ezt a szót
- Gyakran találkozom a Facebook üzenőfalán ezzel a szóval
- Használok/használtam már chateléskor ezt a szót
- Soha nem találkoztam még Facebookon ezzel a szóval

zálik*

- Ismerem ezt a szót
- Gyakran találkozom a Facebook üzenőfalán ezzel a szóval
- Használok/használtam már chateléskor ezt a szót
- Soha nem találkoztam még Facebookon ezzel a szóval

Mologyec*

- Ismerem ezt a szót
- Gyakran találkozom a Facebook üzenőfalán ezzel a szóval
- Használok/használtam már chateléskor ezt a szót
- Soha nem találkoztam még Facebookon ezzel a szóval

Mologyec*

- Ismerem ezt a szót
- Gyakran találkozom a Facebook üzenőfalán ezzel a szóval
- Használok/használtam már chateléskor ezt a szót
- Soha nem találkoztam még Facebookon ezzel a szóval

dáváj*

- Ismerem ezt a szót
- Gyakran találkozom a Facebook üzenőfalán ezzel a szóval
- Használok/használtam már chateléskor ezt a szót
- Soha nem találkoztam még Facebookon ezzel a szóval

dá

- Ismerem ezt a szót
- Gyakran találkozom a Facebook üzenőfalán ezzel a szóval
- Használok/használtam már chateléskor ezt a szót
- Soha nem találkoztam még Facebookon ezzel a szóval

tyipá*

- Ismerem ezt a szót
- Gyakran találkozom a Facebook üzenőfalán ezzel a szóval
- Használok/használtam már chateléskor ezt a szót
- Soha nem találkoztam még Facebookon ezzel a szóval

znáju*

- Ismerem ezt a szót
- Gyakran találkozom a Facebook üzenőfalán ezzel a szóval
- Használok/használtam már chateléskor ezt a szót
- Soha nem találkoztam még Facebookon ezzel a szóval

Jóu van*

- Ismerem ezt a szót
- Gyakran találkozom a Facebook üzenőfalán ezzel a szóval, ilyen formában
- Használok/használtam már chateléskor ezt a szót
- Soha nem találkoztam még Facebookon ezzel a szóval, ilyen formában

jány*

- Ismerem ezt a szót
- Gyakran találkozom a Facebook üzenőfalán ezzel a szóval, ilyen formában
- Használok/használtam már chateléskor ezt a szót
- Soha nem találkoztam még Facebookon ezzel a szóval, ilyen formában

oszt (pl: vedd meg oszt jó lesz!)*

- Ismerem ezt a szót
- Gyakran találkozom a Facebook üzenőfalán ezzel a szóval
- Használok/használtam már chateléskor ezt a szót
- Soha nem találkoztam még Facebookon ezzel a szóval

vót*

- Ismerem ezt a szót
- Gyakran találkozom a Facebook üzenőfalán ezzel a szóval, ilyen formában
- Használok/használtam már chateléskor ezt a szót
- Soha nem találkoztam még Facebookon ezzel a szóval, ilyen formában

má*

- Ismerem ezt a szót
- Gyakran találkozom a Facebook üzenőfalán ezzel a szóval, ilyen formában
- Használok/használtam már chateléskor ezt a szót
- Soha nem találkoztam még Facebookon ezzel a szóval, ilyen formában

szmena*

- Ismerem ezt a szót
- Gyakran találkozom a Facebook üzenőfalán ezzel a szóval
- Használok/használtam már chateléskor ezt a szót
- Soha nem találkoztam még Facebookon ezzel a szóval

gyevocska

- Ismerem ezt a szót
- Gyakran találkozom a Facebook üzenőfalán ezzel a szóval
- Használok/használtam már chateléskor ezt a szót
- Soha nem találkoztam még Facebookon ezzel a szóval

Elem hozzáadása -